CATECHISMVS ECCLESIAE GENEVENSIS,

Hoc est.

Formula erudiendi pueros in doctrina Christi.

LONDINI.
Excudebat Guilielmus How.

1572.

+ 4277

¶ DE FIDE.

COLLOQVVTORES.

Minister & Puer.

QVIS humanæ vitæ præcipuus est finis?

Puer.

Vt Deum, à quo cõditi sunt homines, ipsi nouerint.

Minister.

Quid causæ habes cur hoc dicas?

Puer.

Quoniam nos ideò creauit, & collocauit in hoc mundo, quò glorificetur in nobis. Et sanè vitam nostrã, cuius ipse est initium, æquum est in eius gloriam referri.

Minister.

Quod verò est summum bonum hominis?

Puer.

Illud ipsum.

Minister.

Quamobrem id tibi summum bonum habetur?

Puer.

Quia eo sublato, infœlicior est nostra conditio quàm quorúmuis brutorum.

Minister.

Ergo, vel inde satis perspicimus nihil posse homini infœlicius contingere, quàm deo non viuere.

Puer.

Sic res habet.

Minister.

Porrò, quænam vera est ac recta Dei cognitio? Puer.

Vbi ita cognoscitur, vt suus illi ac debitus exhibeatur honor.

Minister.

Quænam verò eius ritè honorandi est ratio?

Puer.

Si in eo sita sit tota nostra fiducia, si illum tota vita colere, voluntati eius obsequendò, studeamus: si eum, quoties aliqua nos vrget necessitas, inuocemus, salutem in eo quærẽtes, & quicquid expeti potest bonorum: si postremò tum corde, tum ore illum bonorũ omnium solum authorem agnoscamus.

Minister.

Verùm vt hæc discutiantur ordine, & fusiùs explicentur: quod in hac tua partitione primum est caput?

Puer.

Vt totam in deo fiduciã nostrã collocemus.

Minister.

Qualiter autem id fiet?

Puer.

Vbi omnipotentem nouerimus, & perfectè bonum. Minister.

Satisne hoc est?

Puer.

Nequa-

Nequaquam.

Minister.

Quamobrem.

Puer.

Quia indigni sumus quibus adiuuandis potentiam exerat, & in quorum salutem, quam bonus sit, ostendat.

Minister.

Quid ergo præterea opus est?

Puer.

Nempe vt cum animo suo quisque nostrûm statuat, ab ipso se diligi, eumque sibi & Patrem esse velle, & salutis authorem.

Minister.

Vnde autem nobis id constabit?

Puer.

Ex verbo ipsius scilicet, vbi suam nobis misericordiam in Christo exponit, & de amore erga nos suo testatur.

Minister.

Fiduciæ ergo in Deo collocandæ fundamentum ac principium est, eum in Christo nouisse.

Puer.

Omnio.

Minister.

Nunc quænam sit huius cognitionis summa, paucis audire abs te velim.

Puer.

In fidei confessione, vel potius in formula

confessionis, quam inter se cõmunem habent christiani omnes, cõtinetur. Eam vulgò Symbolum Apostolorum vocant, quòd ab initio Ecclesiæ, recepta semper fuerit inter omnes pios: & quòd vel ab ore Apostolorũ excepta fuerit, vel ex eorum scriptis fidelitar collecta.

Minister.

Recita. Puer.

Credo in Deum Patrem omnipotem, Creatorem cœli & terræ. Et in Iesum Christum, Filium eius vnicum, dominũ nostrum: qui conceptus est è spiritu sancto natus ex maria virgine: passus sub Põtio pilato crucifixus, mortuus & sepultus: descendit ad inferos: tertia die resurrexit ex mortuis: ascẽdit in cœlum: sedet ad dexterã Dei patris omnipotentis, inde venturus ad iudicandum viuos & mortuos.

Credo in spiritum sanctum: sanctã Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem pecca-

torum, carnis resurrectionem, vitam æternam, Amen.

Minister.

Vt penitus intelligantur singula: in quot partes hanc confessionem diuidemus?

Puer.

In quatuor præcipuas.

Minister.

Eas mihi recense.

Puer.

Prima ad Deum Patrem spectabit. Secunda erit de Filio eius Iesu Christo, quæ etiam totam redemptionis humanæ summã complectitur. Tertia erit de spiritu sancto. Quarta de Ecclesia, & diuinis in ipsam beneficijs.

Minister.

Quum non nisi vnus sit Deus, cur hîc mihi tres commemoras Patrem, Filium, & Spiritum sanctum?

Puer.

Quoniam in vna Dei essentia Patrem intueri nos conuenit, tãquam principium & originem primam ve rerum omniũ causam: deinde Filium, qui sit æterna eius sapentia: postremo spiritum sanctũ, tanquã eius virtutem per omnia quidem diffusam, quę tamen perpetuò in ipso residet. Minister.

Inde significas nihil esse absurdi, si in vna

diuinitate distincta, cõstituamus has tres personas deumque propterea non diuidi.

Puer.

Ita est.

Minister.

Recita iam primam partem.

Puer.

Credo in Deum patrem, omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

Minister.

Cur patrem nominas?

Puer.

Christi primùm quidem intuitu, qui & sapiẽtia eius est, ab ipso genita ante oẽ tempus, & missus in hunc mundũ, declaratus fuit eius filius. Hinc tamẽ colligimus quum Deus Iesu Christi sit pater, nobis quoque esse patrem.

Minister.

Quo sensu nomen illi omnipotentis tribuis?

Puer.

Non hoc modo potentiã ipsum habere quã non exerceat, sed oĩa ipsum habere sub manu & imperio, prouidentia sua gubernare mundum, arbitrio suo omnia constituere, & quicquid contingit, pro vt visum est moderari.

Minister.

Itaque non otiosam Dei potentiam fingis: sed talem esse reputas que manum operi semper admotam habeat, sic vt nihil nisi per ipsum, eiusque decreto, fiat.

Sic

Puer.

Sic est.

Minister.

Quorsum addis, Creatorem cœli & terræ?

Puer.

Quoniam per opera se nobis patefecit, in illis quoque nobis quærendus est. Neque enim essentiæ eius capax est mens nostra. Est igitur mundus ipse veluti speculum quoddam, in quo eum possimus inspicere, quatenus eum cognoscere nostra refert.

Minister.

Per cœlum & terram, an nō quicquid præterea creaturarum extat, intelligis?

Puer.

Imò verò: sed his duobus nominibus continētur omnes, quod aut cœlestes sint omnes, aut terrenæ. Minister.

Cur autem Deum, creatorē duntaxat nuncupas, quum intueri conseruareque in suo statu creaturas multo sit præstantius, quàm semel condidisse? puer.

Neque verò hac particula indicatur tantùm, sic opera sua deum semel creasse, vt illorū postea curam abiecerit. Quin potiùs sic habendum est, mundum, vt initio fuit ab eo conditur, ita nunc ab eo cōseruari, nec aliter: & terram & alia oīa stare, nisi quatenus eius virtute,

te, & quasi manu sustinentur. Præterea quũ sic omnia sub manu habeat, inde etiam conficitur summum esse moderatorem omnium ac dominum. Itaque ex quo Creator est cœli ac terræ, intelligere conuenit eum esse vnum qui bonitate, potentia & sapientia sua totum naturæ cursum atque ordinem regat, qui pluuiæ simul ac siccitatis, grandinum, aliarumq; tempestatum ac serenitatis sit author: qui benignitate sua terram fœcundet, eamque rursus sterilẽ reddat: à quo sanitas simul ac morbi proueniant, cuius denique imperio subiaceant omnia, & nutui obsequantur.

Minister.

De impiis autem, & diabolis quid sentiemus? an eos quoque dicemus illi subesse?

Puer.

Quanquam spiritu eos suo non gubernat, sua tamen potestate, tanquã fræno, eos coërcet, ne mouere quidẽ se queãt, nisi quóad illis permittit. Quinetiam voluntatis suæ facit ministros, vt inuiti ac preter suum consilium exequi quod illi visum fuerit, cogantur.

Minister.

Quid ad te ex eius rei cognitione vtilitatis redit?

Puer.

Plurimum. Malè enim ageretur nobiscum, si diabolis & impijs hominibus præter Dei volun-

voluntatem quicquam licerit. Adeoque tranquillis animis nunquam essemus, nos eorum libidini expositos esse cogitantes. Verùm tũc demum tutò conquiescimus, vbi frænari eos Dei arbitrio, & tanquam in arcto contineri scimus, nequid nisi eius permissu possint, quũ præsertim Deus ipse nobis se tutorem forè, salutisque præsidem receperit.

Minister.

Nunc ad secundam partem veniamus.

Puer.

Ea est; Credere nos in Iesum Christum Filium eius vnicum, Dominum nostrum.

Minister.

Quid præcipuè complectitur?

Puer.

Filium Dei nobis esse Seruatorem: simulquè modum explicat quo nos a morte redemerit vitamque acquisierit.

Minister.

Quid sibi vult nomen Iesu, quo eũ appellas?

Puer.

Quod Græcis significat nomen Soteros. Latini proprium nomen nõ habẽt, quo bene vis eius exprimatur. Itaque Saluatoris vocabulum vulgò receptũ fuit. Porrò filio Dei hanc appellationẽ indidit Angelus ipsius dei iussu.

Minister.

Estne hoc pluris, quám si homines illi indidissent?

Puer.

Omnio. Nam quum sic nuncupari velit Deus, talem quoque esse prorsus necesse est.

Minister.

Quid deinde valet nomen Christi?

Puer.

Hoc epitheto melius etiamnùm exprimitur eius officium. Significat enim vnctũ esse à patre in regem, sacerdotem, ac prophetam.

Minister.

Quî scis istud?

Puer.

Quoniam ad hos tres vsus scriptura vnctionem accommodat. Deinde hæc tria quæ diximus sæpe Christo tribuit.

Minister.

Sed quod olei genere vnctus fuit?

Puer.

Non visibli, quale in consecrandis antiquis regibus, sacerdotibus & prophetis fuit adhibitum, sed prestãtior: hoc est, spiritus sancti donis, quæ veritas est externæ illi⁹ vnctionis.

Minister.

Quale verò hoc eius regnum est quod commemoras? Puer.

Spirituale, quod verbo & spiritu dei continetur, quę iustitiam & vitam secum ferunt.

Minister.

Sacerdotium verò.

Puer.

Officium

Officium est ac prærogatiua sistendi se in Dei conspectum ad obtinendam gratiam, & sacrificij quod illi acceptum sit, oblatione iræ eius placandi.

Minister.

Iam quo sensu Prophetam Christum nominas?

Puer.

Quia quum in mundum descendit. Patris se legatum apud homines & interpretē professus est. Idque in eum finem, vt Patris voluntate ad plenum expositā, colophonem afferret Prophetijs omnibus.

Minister.

Sed percipisne inde fructum aliquem?

Puer.

Imò non aliò spectant omnia hæc, nisi in bonum nostrum. Nam his donatus est Christus à patre, vt nobiscum ea communicet, quò ex eius plenitudine hauriamus omnes.

Minister.

Ediserere hoc mihi paulo fusius.

Puer.

Spiritu sancto repletus, perfectāque omnium donorum eius opulentia cumulatus fuit, quò nobis ea impertiat, cuique scilicet pro mensura, quam nobis conuenire nouit Pater. Ita ex eo, tanquā vnico fonte, haurimus quicquid habemus bonorum spiritualium.

Minister.

Quid nobis confert eius regnum?

Puer.

Nempe, quòd eius beneficio ad piè sanctèq; viuendum vindicati in libertatem conscientiarum, spiritualibusque eius diuitijs instructi potẽtia quoque armamur, quæ ad perpetuos animarum nostrarum hostes, peccatum, carnem, satanam & mũdum vincendos suffeiat.

Minister.

Ad quid autem sacerdotium conducit?

Puer.

Primùm, quòd hac ratione mediator est noster, qui nos patri recõciliet, deinde, quòd per eum accessus nobis patefactus est ad patrem, vt in eius cõspectum cum fiducia prodeamus ipsi quoque, nosque & nostra omnia illi in sacrificium offeramus. Atque ita collegas nos quadammodo suis facit in sacerdotio.

Minister.

Restat Prophetia.

Puer.

Quum filio dei magisterij collatum sit munus in suos, finis est, vt vera eos Patris cognitione illuminet, erudiat in eius veritate & domesticos Dei discipulos efficiat.

Minister.

Huc ergo redeunt quæ dixisti omnia, Christi nomen tria officia comprehendere, quæ in filium contulit pater, vt vim eorum ac fructũ in

in ſuos tranſſundat.

Puer.

Sic eſt.

Miniſter.

Cur Filium Dei vnicum nuncupas, quum hac quoque appellatione non oēs dignetur deus.

Puer.

Quòd filij dei ſumus, non id habemus à natura, ſed adoptione & gratia dūtaxat, quod nos eo loco habeat Deus. At Dominus Ieſus qui ex ſubſtantia patris eſt genitus, vniuſq; cum patre eſſentiæ eſt, optimo iure filius Dei vnicus vocatur, quum ſolus ſit natura.

Miniſter.

Intelligis ergo, hunc honorem eius eſſe proprium, qui naturæ iure illi debeatur: nobis eum autem gratuito beneficio communicari, quatenus ſumus eius membra.

Puer.

Omnio. Itaque eius communicationis intuitu, alibi nominatur primogenitus inter multos fratres.

Miniſter.

Qui ſibi vult quod poſtea ſequitur?

Puer.

Modum oſtendit, quo filius vnctus eſt à patre, vt nobis eſſet ſaluator. Nēpè quòd aſſumpta carne noſtra ijs perfunctus eſt omnibus quæ ad ſalutem noſtram erant neceſſaria:

ſicut

ſicut hic recenſentur.

Miniſter.

Quid his duabus ſententijs ſignificas, conceptum eſſe ex ſpiritu ſancto, natum ex Maria virgine.

Puer.

Formatum in vtero virginis fuiſſe, ex eius ſubſtãtia, vt eſſet verum ſemen Dauidis, qualiter vaticinijs prophetarum prædictum fuerat, id tamen mirifica arcanaque ſpiritus virtute fuiſſe effectum, abſque virili coitu.

Miniſter.

Erátne igitur opere pretium vt carnem noſtram indueret?

Puer.

Maximè. Quia inobedientiam ab homine admiſſam in deum, neceſſe erat in humana quoque natura expiari. Nec verò aliter mediator eſſe noſter poterat, ad conſiliationem dei & hominum per agendam.

Miniſter.

Chriſtum ergo oportuiſſe hominem fieri dicis, vt tanquam in perſona noſtra, ſalutis noſtræ partes impleret.

Puer.

Ita ſentio. Nam ab ipſo mutuemur oportet quicquid nobis apud nos deeſt, quod fieri aliter nequit.

Miniſter.

Verùm, cur id ſpiritu ſancto effectum eſt,

ac non potius communi vsitataque generationis forma?

Puer.

Quoniam pœnitus corruptum est humanum semen, in generatione Filij Dei intercedere Spiritus sancti opus decuit: ne hac contagione attingeretur, sed esset puritate absolutissima præditus

Minister.

Hinc ergo discimus, eum qui alios sanctificat, immunem ab omni macula esse: puritatéque, vt ita loquar, originali fuisse ab vtero præditum, vt totus Deo sacer esset, nulla humani generis labe inquinatus.

Puer. Sic intelligo.

Minister.

Qualiter Dominum esse nostrum intelligis?

Puer.

Sicut à Patre constitutus est vt sub imperio suo nos habeat, vt Dei regnum ad ministret in cœlo & in terra, sitque hominum caput & Angelorum.

Minister.

Cur à natalibus protinus ad mortem, omissa totius vitæ historia transilis?

Puer.

Quia hîc non tractantur nisi quæ redemptionis nostræ ita sunt propria, vt eius substantiam quodammodo in se contineant.

Minister.

Cur non simpliciter vno verbo mutuum fu-

iſſe dicis, ſed præſidis quoque nomen adijcis, ſub quo ſit paſſus?

Puer.

Id non ad hiſtoriæ fidem modò ſpectat, ſed vt ſciamus mortem eius coniunctã cum damnatione fuiſſe. Miniſter.

Expone hoc clariùs.

Puer.

Mortuus eſt, vt pœna nobis debita defungeretur, atque hoc modo ab ea nos eximeret. Quum autem omnes nos, ſicuti peccatores ſumus, obnoxij dei iudicio eſſemus, quò vicem noſtram ſubiret, ſiſti in conſpectum terreni iudicis voluit, damnariq́ue eius ore, vt coram cœleſti dei tribunali abſolueremur.

Miniſter.

Atqui inſontem Pilatus cum pronunciat, itaque non damnat pro malefico.

Puer.

Vtrunque animaduertere conuenit. Ideò enim eius innocẽtiæ teſtimonium reddit iudex, vt teſtatum fiat, non ob propria ipſum malè dicta plecti, ſed noſtra. Solẽni tamẽ ritu interea dãnatur eiuſdem ſententia, ut palàm fiat iudicium quod merebamur, tanquam vadem noſtrum ſubire, quò nos à reatu liberet.

Miniſter.

Bene dictum. Nam ſi peccator eſſet, non idoneus vas eſſet ad ſoluendã alieni peccati pœnam.

nam. Vt tamen eius dānatio nobis in absolionem cederet, cēseri eum inter malificos oportuit. Puer.

Sic intelligo.

Minister.

Quòd crucifixus fuit, an plus habet momēti, quam si alio quolibet mortis genere affectus foret? Puer.

Omnino, quemadmodum etiam monet Paulus, dum in lingno suspensum scribit, vt nostram in se maledictionē susciperet, quò ab eo solueremur. Genus enim illud mortis execratione damnatum erat.

Minister.

Quid? An non irrogatur filio Dei contumelia, quū dicitur maledictioni fuisse subiectus, etiam coram Deo? Puer.

Maximè. Siquidem eam recipiendo abolevit. Nec verò desijt interea esse benedictus, quò nos sua benedicttione perfunderet.

Minister.

Prosequere.

Puer.

Quandoquidē mors suppliciū erat homini impositum peccati causa, eam filius Dei pertulit, & perferēdo vicit. Atque vt meliùs patefierit vera morte ipsum defungi: collocari in sepulchro, instar aliorum hominum voluit.

Minister.

Verùm, non videtur quicquam ad nos vtilitatis ex hac victoria redire, quum nihilominus moriamur. Puer.

Nihil id obstat. Neque enim aliud nũc est mors fidelibus, quàm transitus in vitam meliorem. Minister.

Hinc sequitur, non amplius exhorrendam esse mortẽ, acsi res esset formidabilis, sed intrepido animo sequendum esse ducem nostrũ Christum, qui sicut non perijt in morte, ita perire nos non patietur?

Puer

Sic agendum est. Minister

Quod de eius ad inferos descensu mox adiectum est quem sensum habet?

Puer.

Eum non communem tantùm mortem fuisse perpessum, quæ est animæ à corpore, separatio, sed etiã dolores mortis, sicut Petrus vocat. Hoc autẽ nomine horribiles angustias intelligo, quibus eius anima constricta fuit.

Minister.

Cedò mihi huius rei causam ac modum?

Puer.

Quia vt pro peccatoribus satisfaceret, corã Dei tribunali se sistebat, torqueri hanc anxietate eius conscientiam oportebat, acsi derelictus à Deo esset: imò acsi Deum haberet infestum

festum. In his angustiis erat, quum exclamaret ad Patrē, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me. Minister.

Eratne igitur illi offensus Pater?

Puer.

Nequaquam. Sed hanc in eum seueritatem exercuit, vt impleretur quod prædictum fuerat per Iesaiam. Ipsum percussum fuisse manu Dei, propter peccata nostra: vulneratū propter iniquitates nostras.

Minister.

Verùm. Deus quum sit, qui potuit eiusmodi pauore corripi, acsi derelictus. a Deo esset?

Puer.

Sic habendum est: secundum humanæ naturæ affectum, eò redactum fuisse necessitatis. Quòd vt fieret, paulisper interea delitescebat eius Diuinitas, hoc est, vim suam non exerebat. Minister.

Qui tamen fieri rursum potest, vt Christus, qui salus est mūdi, huic damnationi subiectus fuerit?

Puer.

Non ita illam subiit, vt sub ea maneret. Sic enim istis, quos dixi pauoribus correptus fuit, vt non fuerit oppressus: sub potius luctatus cum potestate inferorum, eam fregit ac profligauit. Minister.

Hinc colligimus quid differat conscientiæ

tormẽtum quod sustinuit, ab eo quo cruciantur peccatores, quos dei irati manus persequitur. Nam quod in illo temporarium fuit, in his est perpetuum. Et quod illi vice duntaxat aculei fuit ad eum pungendum, his est lethalis gladius ad cor (vt ita dicam) saucian-dum. PUER.

Sic est. Neque enim eiusmodi angustijs obsessus filius Dei, sperare in patrem desijt. Ac peccatores, dei iudicio damnati, in desperationem ruunt, fremunt aduersus ipsum, & vsque ad apertas blasphemias prosiliunt.

Minister.

Hincne possumus elicere, quem ex Christi morte fructum percipiant fideles?

Puer.

Omnino. Ac principio quidem videmur esse sacrificiũ, quo peccata nostra expiauit corã Deo, atq; ita placata ira Dei, nos cum eo in gratiam reduxit. Deinde sanguinem eius, lauacrũ esse, quo animæ nostræ maculis omnibus purgentur, Postremò deletam esse peccatorum nostrorum memoriam, ne vnquam in dei conspectum veniant, atq; ita indictum abolitumque fuisse chirographum, quo rei tenebamur. MINISTER.

Nihilne præterea vtilitatis nobis affert?

PUER.

Imò verò. Nã & eius benefitio (siquidẽ vera

sumus

simus mẽbra christi) vetus homo noster crucifigitur, aboletur corpus peccati, ne amplius regnent prauæ carnis cõcupiscentiæ in nobis.

Minister.

Perge in reliquis.

Puer.

Sequitur. Tertio ipsum die resurrexisse ex mortuis, quò victorem se peccati & mortis demonstrauit. Sua enim resurrectione mortem deglutiuit, abrupit diaboli vincula & totam eius potentiam redegit in nihilum.

Minister.

Quotuplex ex hac resurrectione fructus nobis prouenit? Puer.

Triplex. Nam & iustitia nobis per eã acquisita, & certum nobis est pignus futuræ nostræ immortalitatis, & iam nunc eius virtute suscitamur in vitæ nouitatem, vt purè sanctèq; viuendo, dei voluntati obsequamur.

Minister.

Persequamur reliqua.

Puer.

Ascendit in cœlum.

Minister.

Sed, an sic ascendit, vt nõ sit amplius in terra?

Puer.

Sic. Postquam enim omnibus perfunctus fuerat quæ illi à patre iniuncta fuerant, quæq; in salutem nostram erant: nihil opus erat diu-

tiùs eum in terris versari.

Minister.

Quid ex hac ascensione boni consequimur?

puer.

Duplex est fructus. Nam quatenus cœlum ingressus est Christus nostro nomine, sicut in terram nostra causa descenderat, aditum illuc nobis quoque patefecit, vt iam aperta sit nobis ianua, quæ propter peccatum antè clausa erat. Deinde, in conspectu Dei comparet pro nobis intercessor & patronus.

Minister.

Verùm, an Christus in cœlum se recipiendo sic à nobis recessit, vt iam nobiscum esse desierit? puer.

Minimè. Contrà enim recepit, se nobiscum fore vsque ad finem seculi.

Minister.

Quòd autem nobiscum habitat, idne de corporis præsentia intelligendum.

puer.

Non. Alia enim ratio est corporis, quod in cœlum receptum est: alia virtutis, quæ vbique est diffusa. Minister.

Quo sensu eum dicis sedere ad Patris dexterã

Puer.

Hæc verba significant. Patrem illi cœli & terræ imperiũ contulisse, vt omnia gubernet.

Minister.

Quid

Quid autem tibi significat Dextera, & quid hæc Sessio ? Puer.

Similitudo est à principibus sumpta, qui ad dexteram suam collocare solent quibus vices suas commendant. Minister.

Non ergo aliud intelliſtis, quãquod tradit Paulus, nempè constitutum esse Christum caput Ecclesiæ, & supra omnes principatus euectum nomen adeptum esse quod sit supra omne nomen. Puer.

Ita est vt dicis.

Minister.

Transeamus ad alia.

Puer.

Inde venturus est ad iudicandum viuos & mortuos : quorum verborũ sensus est Palàm è cœlo venturum ad iudicandum orbem, sicut ascendere visus est.

Minister.

Quum iudicii dies futurus non sit ante finem seculi, quomodo tunc ex hominibus fore aliquos superstites dicis, quandoquidẽ omnibus constitutum est semel mori ?

Puer.

Hanc questionem soluit Paulus, quum eos qui tunc supererunt, sub ita mutatione innouatum iri tradit, vt abolita carnis corruptione, induant incorruptionem.

Minister.

Tu

Tu ergo hanc mutationem, mortis instar illis fore intelligis, quod primæ naturæ futura sit oblitio, & alterius nouæ initium.

PUER.

Sic sentio.

MINISTER.

An aliquod inde gaudium recipiunt nostræ conscientiæ, quòd Christus semel futurus sit mundi iudex? PUER.

Recipiunt, & quidem singulare. Certò enim non nisi in salutem nostram venturum scimus. MINISTER.

Non ergo reformidare nos cõuenit hoc iudicium, vt nobis horrorem incutiat.

PUER.

Minimè verò, quando non nisi ad eius iudicis tribunal stabimus, qui patronus quoque noster est, quique nos in fidem clientelamq; suam suscepit.

MINISTER.

Veniamus iam ad tertiam partem.

PUER.

Ea est de fide in spiritum sanctum.

MINISTER.

Quid verò nobis confert?

PUER.

Nempe huc spectat, vt nouerimus deum sicuti nos per filium redemit & seruauit, ita per spiritum facere nos huius redemptionis ac

salutis

salutis compotes

Minister.

Quomodo?

Puer.

Quemadmodum purgationem habemus in Christi sanguine, sic eo aspergi conscientias nostras necesse est, vt abluantur.

Minister.

Hoc clariori etiamnum expositione indiget.

Puer.

Intelligo Spiritum Dei, dum in cordibus nostris habitat, efficere vt Christi virtutem sentiamus. Nam vt Christi beneficia mente concipiamus: hoc fit Spiritus sancti illuminatione: eiusq; persuasione fit, vt cordibus nostris obsignentur. Deniq; solus ipse dat illis in nobis locum. Regenerat nos, facitq; vt simus nouæ creaturæ. Proinde quæcũque vobis offerentur in Christo dona, ea spiritus virtute recipimus.

Minister.

Pergamus.

Puer.

Sequitur quarta pars, in qua confitemur nos credere vnam sanctam Ecclesiam catholicam.

Minister.

Quid est Ecclesia?

Puer.

Corpus ac societas fidelium, quos Deus ad vitam æternam prædestinauit.

mini-

Miniſter.

Eſtne hoc etiam caput creditu neceſſarium?

Puer.

Imò verò, niſi facere velimus otioſam Chriſti mortem, et pro nihilo ducere, quicquid hactenus relatum eſt. Hic enim vnus eſt omnium affectus, vt ſit eccleſia.

Miniſter.

De cauſa ergo ſalutis fuiſſe hactenus tractatũ, eiuſque fundamentũ oſtenſum intelligis, quum exponeres, Chriſti meritis & interceſſione nos fuiſſe in amorem à deo receptos, & hanc gratiam ſpiritus virtute in nobis confirmari. Nunc verò explicari horum omnium effectum, quò ſertior ex re ipſa fides conſtet.

Puer.

Ita res habet.

Miniſter.

Porrò, eccleſiam quo ſenſu nominas ſanctam?

Puer.

Quia ſcilicet quoſcunque elegit deus, eos iuſtificat, reformatque in ſanctitatem ac vitæ innocentiam, quò in illis reluceat ſua gloria. Atq; id eſt quòd vult Paulus, quum admonet Chriſtum eccleſiam, quàm redemit, ſanctificaſſe, vt ſit glorioſa, puraque ab omni macula.

Miniſter.

Quid ſibi vult epitheton Catholicæ, vel vniuerſalis?

Puer.

Eo

Eo docemur, ſicut vnum eſt fidelium omnium caput, ita omnes in vnum corpus coaleſcere oportere, vt vna ſit eccleſia per totum orbem diffuſa, non plures.

Miniſter.

Quid autem valet illud, quòd continuo de ſanctorum communione additur?

Puer.

Ad exprimendam clariùs, quæ inter eccleſiæ membra eſt, vnitatem, hoc poſitum eſt: ſimul indicatur, quicquid beneficiorum largitur deus eccleſiæ, in commune omnium bonum ſpectare: quum inter ſe mutuam omnes communionem habeant.

Miniſter.

Verùm, eſtne hæc, quam eccleſiæ tribuis, ſanctitas iam perfecta? Puer.

Nondum, quamdiu ſcilicet in hoc mundo militat. Laborat enim ſemper infirmitatibus, nec vnquam vitiorum reliquijs penitus purgabitur, donec Chriſto, ſuo capiti à quo ſanctificatur, ad plenum adhæreat.

Miniſter.

Poteſtne autem hæc eccleſia aliter cognoſci, quàm quum fide creditur?

Puer.

Eſt quidem & viſibilis dei eccleſia quàm nobis certis indicijs notiſque deſcripſit. Sed hîc propriè de eorum cõgregatione agitur, quos arcana

arcana sua electione adoptauit in salutem. Ea autē nec cernitur perpetuò oculis, nec signis dignoscitur. Minister.

Quid deinde sequitur?

Puer.

Credo remissionem peccatorum.

Minister.

Quid tibi remissionis verbum significat?

Puer.

Deum gratuita sua bonitate ignoscere, ac condonare peccata fidelibus, ne in iudicium vocentur, aut exigatur de illis poena.

Minister.

Hinc sequitur, nos satisfactionibus proprijs nequaquam promereri quam à Domino peccatorum veniam obtinemus.

Puer.

Verùm. Vnus enim Christus pœnam soluendo satisfactione defunctus est. Quantum ad nos, nihil nobis compensationis suppetit, quod deo afferamus: sed ex mera eius liberalitate gratuitum hoc beneficium recipimus.

Minister.

Cur peccatorum remissionem subnectis Ecclesiæ. Puer.

Quia eam nemo consequitur, quin & coadunatus fuerit antè populo dei, & vnitatem cum Christi corpore perseueranter ad finem vsque colat: eoque modo testatum faciat verum

rum se esse Ecclesiæ membrum.

Minister.

Hac ratione constituis, extra Ecclesiam nō nisi damnationem & exitium esse.

Puer.

Omninò. Qui enim discessionem faciunt à Christi corpore, factionibusque scindunt eius vnitatem, ijs spes omnis salutis præcisa est quantisper manent in eiusmodi dissidio.

Minister.

Recita quod super est.

Puer.

Credo resurrectionem carnis, & vitam æternam. Minister.

Quorsum hoc caput in fidei confessione ponitur? Puer.

Vt admoneamur nō esse sitam in terra nostram fœlicitatem. Cuius cognitionis duplex est vtilitas ac vsus. Inde primum docemur, ita hunc mundum nobis incolendum esse tanquam inquilinis, vt demigratione assiduè cogitemus, nec corda nostra sinamus implicari cogitationibus terrenis. Deinde, vtcunque adhuc nos lateat, & ab oculis nostris absconditus sit fructus gratiæ in Christo nobis collatæ, ne propterea despondeamus animos, sed patienter sustinemus vsque ad diem reuelationis. Minister.

Quę porrò huius resurrectionis erit series?

Puer.

Puer.

Qui antè mortui fuerint, recipient ſua corpora, eadem ſcilicet quę geſtarunt, ſed predita noua qualitate, hoc eſt, non amplius obnoxia morti nec corruptioni. Qui autem tunc erunt ſuperſtites, eos ſubita mutatione Deus mirabiliter excitabit.

Miniſter.

Sed eritne piorum ſimul & impiorum communis? Puer.

Vna omnium erit reſurrectio. Sed conditio diuerſa. Alij enim in ſalutē ac beatitudinem reſurgent, alij in mortem & extremā miſeriā.

Miniſter.

Cur ergo ſola hîc vita æterna commemoratur, inferorum nulla mentio?

Puer.

Quoniam nihil hîc niſi quod ad conſolationem piarum mētium faciat, habetur: ideo recenſentur tantummodo præmia quæ ſeruis ſuis dominus præparauit. Itaque non additur quę ſors impios maneat, quos ſcimus à regno Dei alienos eſſe. Miniſter.

Ex quo fundamentum tenemus, cui inniti fides debet, inde elicere veræ fidei definitionem promptum erit.

Puer.

Iſta eſt. Sic autem definire licet, vt dicamus certam eſſe ac ſtabilem cognitionem paternæ

erga

erga nos dei beneuolentiæ, ſicut per Euangelium patrem ſe nobis Chriſti beneficio, ac ſaluatorem fore teſtatur.

Miniſter.

Eamne concipimus à nobis, an à deo recipimus? puer.

Docet ſcriptura ſingulare eſſe dei donum: & experientia id confirmat?

Miniſter.

Quam mihi experientiam dicis?

puer.

Nempè rudior eſt mens noſtra, quàm vt capere ſpiritualem dei ſapientiam queat, quæ nobis per fidem reuelatur, & corda noſtra propenſiora ſunt vel ad diffidentiam, vel ad peruerſam noſtri & creaturarum confidentiam, quàm vt in deo ſuopte motu acquieſcãt. Verum Spiritus ſanctus, illuminatione ſua, nos ad ea intelligenda reddit idoneos, quæ captum noſtrum longè alioqui excederent: noſque ad certam perſuaſionem format, ſalutis promiſsiones cordibus noſtris obſignãdo.

Miniſter.

Quid nobis boni oritur ex hac fide, quùm ſemel eam aſſequuti ſumus?

puer.

Iuſtificat nos coram deo, & hac iuſtitia hæredes nos vitæ æternæ facit.

Miniſter.

Quid? annon bonis operibus iustificantur homines, quum sanctè & innocenter viuendo, approbare se deo studeant?

Puer.

Si quisquam vsque adeò perfectus inueniretur, merito censeri iustus posset. Verum quum omnes simus peccatores, multis modis rei coram Deo, aliunde quærenda nobis est dignitas, quæ nos illi conciliet.

Minister.

Verùm, itáne sordent, & adeò nullius precij sunt omnia hominum opera, vt gratiam coram Deo promereri nequeant?

Puer.

Principiò, quæcunque à nobis manant, vt nostra propriè dicantur vitiosa sunt, ac proinde nihil possunt quàm Deo displicere, & ab eo reijci.

Minister.

Dicis ergo, antiquam renati simus reformatique Dei Spiritu, nihil posse nos quàm peccare: quemadmodum arbor mala, non nisi malos fructus profert?

Puer.

Prorsus ita est. Nam qualemcunque speciē habeant in oculis hominum, mala sunt nihilominus quamdiu cor prauum est, quod præcipuè Deus intuetur.

Minister.

Hinc constituis non posse nos vllis meritis

Deum

Deum præuenire, aut prouocare eius beneficentiam: quin potiùs quicquid tenemus aut aggrediamur operum, nihil quàm eius iram magis ac magis in nos accendere.

Puer.

Sic sentio. Itaq; mera sua misericordia, nulloq; operum respectu nos gratis amplectitur in Christo, acceptosque habet, illius iustitiam nobis acceptum ferẽdo, acsi nostra esset: peccata verò nostra nobis non imputando.

Minister.

Qualiter ergo dicis iustificari nos fide?

Puer.

Quoniam dum certa cordis fiducia amplectimur Euangelij promissiones, hunus, quam dico, iustitiæ possessionem quodammodo adipiscimur. Minister.

Hoc ergo vis, iustitiam, vt nobis per Euangelium offertur à deo, ita fide a nobis recipi.

Puer.

Sic est.

Minister.

Verùm, ex quo nos semel amplexus est deus, an non illi accepta sunt opera, quæ, spiritu sancto nos dirigente, facimus?

Puer.

Placent illi. Non proprię tamen dignitatis merito: sed quatenus suo fauore liberaliter ea dignatur. Minister;

Atqui, quum è spiritu sancto prodeant, an non fauorem promerentur?

Puer.

At non nihil semper inquinamenti ex infirmitate carnis admixtum est, quo vitiantur.

Minister.

Vnde igitur, aut qua ratione fiet, vt deo placeant? Puer

Sola est fides, quæ gratiam illis conciliet, quum huic fiduciæ certò innitimur, non ventura esse ad calculum summi iuris, quòd Deus ad seueritatis suæ regulam exigere ipsa nolit: sed obtectis eorum vitijs, & sordibus Christi puritate consepultis, eo loco habeat, ac si perfecta essent & absoluta.

Minister.

Verùm an inde colligemus, operibus iustificari hominem christianum, postquam à deo vocatus est, aut operum merito consequi vt à Deo diligatur, cuius dilectio vita æterna nobis est? Puer.

Nequaquam. Quin potius teneamus quod scriptum est. Neminem mortalium iustificari coram deo posse, atque ideo deprecemur ne in iudicium nobiscum intret.

Minister.

Non tamen bona fidelium opera inutilia esse propterea iudicabimus.

Puer.

Mini-

Minimè verò. Neq; enim frustrà mercedem illis Deus, tum in hoc mundo, tum in futura vita pollicetur. Verùm ex gratuito Dei amore tanquã ex fonte, emergit hæc merces: quia nos scilicet primum amplectitur in Filios, deinde consepulta vitiorum nostrorum memoria, quæ ex nobis prodeunt, fauore prosequitur.

Minister.

Sed ánne sic à bonis operibus separari hæc iustitia potest, vt qui hanc habet, illis careat?

Puer.

Fieri hoc nequit. Nam quum recipiamus fide Christum, qualem se nobis offert: ipse verò non liberationem tantum nobis à morte, & reconciliationem cum deo promittat, sed Spiritus sancti simul gratiam, qua in vitæ nouitatem regeneremur: hec coniungi necesse est, ne Christum à seipso distrahamus.

Minister.

Hinc sequitur fidem esse radicem ex qua nascuntur omnia bona opera: tantum abest vt ab eorum studio nos reuocet.

Puer.

Omninò sic est, ac proinde tota Euangelij doctrina duobus his membris continetur, fide, & pœnitentia?

Minister.

Quid est pœnitentia?

Puer.

Displicentia odiumque peccati, & amor iustitiæ ex Dei timore profecta, quæ nos ad abnegationem vsq; nostri, carnisq; mortificationem adducant, vt spiritui Dei regendos nos tradamus ac omnes vitæ nostræ actiones ad Diuinæ voluntatis obsequium comparemus.

Minister.

Hoc verò secundum membrum fuit in diuisione quam initio posuimus, quum tu rationem ostenderis rite colendi Dei.

Puer.

Verum, ac simul additum fuit, veram hanc ac legitimam esse regulam colendi dei, vt eius voluntati obsequamur.

Minister.

Quî sic?

Puer.

Quoniam is demum illi probatur cultus, non quem confingere nobis libuerit, sed quē suo ipse arbitrio præscripserit.

Minister.

Quam autem viuendi regulam nobis posuit?

Puer.

Legem suam.

DE LEGE.

Minister.

Quid ea continet?

Puer.

Duabus

Duabus partibus constat, quarum prior, quatuor habet precepta, altera sex. Ita decem, omninò præceptis constat tota lex.

Minister.

Quis huius diuisionis est author?

Puer.

Deus, ipse, qui in duas tabulas descriptam, Mosi tradidit, & sæpe testatus est redegi in decem verba.

Minister.

Argumentum prioris tabulæ quale est?

Puer.

De pietatis erga Deum officijs.

Minister.

Secundæ verò?

Puer.

Qualiter sit agendum cum hominibus, & quid illis debeamus.

Minister.

Recita præceptum, vel caput primum.

Puer.

Audi Israel: Ego sum Iehoua Deus tuus, qui te eduxi ex terra AEgipti, domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me.

Minister.

Nunc sensum verborum expone.

Puer.

Initio, quadam veluti præfatione vtitur in totam legē. Nam cum Iehouam se nominat, ius sibi vindicat & authoritatem iubēdi. Deinde, quò legi suę gratiam apud nos conciliet addit se Deum esse nostrum. Perinde enim

valent hæc verba, ac si seruatorem nostrum se vocaret. Hoc autem beneficio quum nos dignatur, par est, vt nos illi vicissim exhibeamꝰ in populum obsequentem.

Minister.

Verùm, quod continuò de liberatione subiicit & fracto iugo seruitutis AEgiptiacæ: an non ad Israeliticum populum, & eum quidē solum, peculiariter spectat?

Puer.

Fateor quòd ad corpus verùm, est alterum liberationes genus; quod ad omnes peræque homines partinet. Nos enim omnes ex spirituali peccati seruitute, & diaboli tyrannide asseruit.

Minister

Cur eius rei meminit quum in legem suam præfari vellet.

Puer.

Vt nos commone faciat summæ ingratitudinis reos fore, nisi totos illi nos in obsequiū addixerimus.

Minister.

Quid autem hoc primo capite exigit?

Puer.

Vt suum illi soli honorem in solidum asseramus, neque vllam eius partem transferamus aliò.

Minister.

Quis honor illius est proprius, quem aliò transcribere sit nefas.

Puer.

Eum adorare, collocare in ipso nostram fiduciam,

duciam, inuocare ipsum, illi denique omnia deferre, quæ in eius maiestatem competunt.

Minister.

Quorsum hæc particula adiecta est: Coram facie mea? Puer.

Quum nihil tam reconditum sit quod eum lateat, sitque occultarũ cogitationum cognitor ac iudex: significat non externæ modò confessionis honorem requirere: sed veram quoque pietatem cordis.

Minister.

Transeamus ad secundum caput.

Puer.

Non sculpes tibi simulachrum, neque imaginẽ vllam effinges eorum quæ aut in cœlo sunt, sursum aut deorsum in terra, aut in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles. Minister.

Prohibétne in totum, ne aliquæ pingantur aut sculpantur imagines.

Puer.

Non: Sed duo tantum hic vetat, ne quas faciamus imagines vel dei effingendi, vel adorandi causa. Minister.

Cur Deum non licet vsibili figura exprimere? Puer.

Quia nihil inter eum (qui spiritus est æternus, incomprehensibilis) & corpoream, corruptibilem, mortuamque figuram simile est.

Minister.

Iniuriam ergo fieri censes eius maiestati, quum in hunc modum repræsentatur?

PUER.

Sic sentio.

Minister.

Quænam hic adorationis species dãnatur?

PUER.

Quum ad statuam vel imaginem nos conuertimus precaturi, coram ea nos prosternimus, genuum flexione, aut aliis signis exhibemus illi honorem, acsi Deus illis se nobis repræsentaret. MINISTER.

Non ergo quamlibet simpliciter picturam vel sculpturam his verbis damnari intelligendum est: sed tantum imagines prohibemur facere in hunc finem, vt in illis Deum vel quęramus, vel colamus, siue (quod idem est) eas colamus in Dei honorem, aut quoquo modo illis ad superstitionem & idololatriam abutamur. PUER.

Verum.

Minister.

Nunc in quem finem caput hoc referemus?

PUER.

Quemadmodum superiore vnum se esse denuntiauit quem coli oporteat & adorari, ita nunc quæ recta sit adorationis forma, ostendit, quo nos ab omni superstitione, alijsq; vitiosis & carnalibus figmentis reuocet.

MINI-

Minister.

Pergamus.

Puer.

Sanctionem adiungit: Se Iehouam esse, deũ nostrum, fortem, zelotypum, qui vindicet iniquitatem patrum in filios, vsq; in tertiam & quartem generationem, eorum qui se oderint. Minister.

Cur mentionem fortitudinis suæ facit?

Puer.

Eo significat se ad gloriam suam vindicandam satis habere potentiæ.

Minister.

Quid zelotypiæ vocabulo indicat?

Puer.

AEqualem aut socium ferre non posse. Nã vt se nobis pro infinita sua bonitate donauit, ita nos vult esse prorsus suos. Atque hęc animarum nostrarum est castitas, illi dicatas esse, & penitus adherere: sicut rursum adulterio pollui dicuntur, dum ab eo ad superstionem deflectunt. Minister.

Quo sensu hoc dictum est, Vlciscipatrum iniquitatem in filios. Puer.

Quò plus nobis incutiat terroris, non tantùm de ijs qui offenderint, pœnas sumpturum se minatur: sed eorum quoque sobolẽ fore maledictam. Minister.

Atqui, an hoc Dei æquitati consentaneum

est,

est, quemquam punire ob alterius noxam?

Puer.

Si qualis sit humani generis conditio, reputamus, soluta erit quæstio. Natura enim maledictioni obnoxij sumus omnes, nec est quòd de Deo conqueramur, quum in hac sorte nos relinquit. Iam verò, sicut suam erga pios dilectionem eorum posteritati benedicendo, demonstrat: ita suam aduersus impios vindictam, eorũ filios hac benedictione priuãdo, exequitur. Minister.

Prosequere.

Puer.

Quò nos amabili etiam suauitate alliciat, misericordia vsurum se promittit erga omnes qui se diligunt, suaque mandata obseruant.

Minister.

Intelligitne pij hominis innocentiam posteris omnibus, quamuis impijs, saluti forè?

Puer.

Nequaquam. Sed hoc modo suam benignitatem eò vsque se effusurum erga fideles, vt in eorum gratiã, liberis quoq; se beneficũ exhibeat, non tantum res eorum prosperando, quòd ad præsentem vitam, sed animas quoq; ipsorum sanctificando, quò in grege suo censeantur. Minister.

Atqui hoc perptuum non esse apparet.

Puer.

Fateor

Fateor. Quemadmodum enim liberum hoc sibi retinet, vt misericordiam se, quũ libuerit impiorum liberis exhibeat: ita suam gratiam non adeò astrinxit fidelium liberis, quin pro suo arbitrio repudiet ex illis quos visum fuerit. Sic tamen id temperat, vt promissionem hanc non vanam esse nec fallacem constet.

Minister.

Cur mille hîc generationes, in pœnę verò dãnatione tres duntaxat aut quatuor nominat?

puer.

Quò significet, se ad humanitatem magis & clementiã, quã ad seueritatẽ propensum esse: sicut etiã alibi testatur, quum se ad ignoscendum facilem esse dicit, tardum verò ad iram.

Minister.

Iam ad tertium.

puer.

Non vsurpabis nomen Iehouæ Dei tui frustra.

Minister.

Quid sensus? puer.

Vetat, ne Dei nomine abutamur non peierando tantùm, sed præter necessitatem iurando.

Minister.

Estne aliquis nominis Dei vsus legitimus in iure iurando? puer.

Imò verò: quum adhibetur ex iusta causa. Primùm asserẽdæ veritatis: Deinde, quũ eius momenti est negociũ, vt iurare par sit ad mutuam

tuam inter homines charitatem & concordiam. Minister

Verùm an non longius spectat, quàm ad cohibenda iuramenta, quibus profanatur Dei nomen, aut imminuitur eius honos?

Puer.

Proposita vna specie, in vniuersum nos admonet, ne vnquam in medium à nobis proferatur Dei nomen, nisi cum timore ac reuerentia, & in eum finem, vt glorioſum appareat. Nam quum sit sacrosanctum, cauere debemus omnibus modis, ne aut ipsum contẽptui habere videamur, aut alijs occasionem contemnendi prębeamus. Minister

Quomodo hoc fiet?

Puer.

Si de eo eiusque operibus non aliter cogitemus aut loquantur, quàm in eius honorem.

Minister.

Quid sequitur? Puer.

Sanctio, qua non sore innocentem denunciat qui nomen suum in vanum vsurpauerit.

Minister.

Quum alibi pronunciat, se in legis sue trãsgressores vindicaturum, quid hîc amplus cõtinetur. Puer.

Eo voluit indicare, quanti nominis sui gloriam faciat; quò eius studioſiores simus dum

videmus

videmus paratam fore vltionem, si quis eam profanauerit. Minister.

Veniamus ad quartum præceptum.

Puer

Recordare diem Sabbathi, vt eum sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum. Septimus verò Sabbathum est Domini Dei tui. Non facies in eo vllum opus, nec seruus tuus, nec ancilla, nec bos, neq; asinus, neque inquilinus, qui habitat intra portas tuas. Nã sex diebus perfecit deus cœlum, terram, & mare, & quicquid in illis continetur. Septimo quieuit. Itaque benedixit diei Sabbathi. & eum sanctum sibi segregauit.

Minister.

Iubétne sex diebus laborare, vt septimo quiescamus Puer.

Non simpliciter. Verùm, sex dies hominum laboribus permittens, septimum excipit, vt quieti destinetur. Minister.

An quemuis laborem nobis interdicit?

Puer.

Hoc præceptum separatam & peculiarem habet rationem. Siquidem quietis obseruatio pars est veterum ceremoniarum. Itaq; Christi aduentu abrogata fuit.

Minister.

Dicisne præceptũ hoc ad Iudæos propriè spectare, ideoq; temporarium duntaxat fuisse?

Puer.

Nempè, quatenus ceremoniale est.

Minister,

Quid

Quid ergo? Subéstne aliquid præter ceremoniam? Puer.

Tribus ex causis datum fuit.

Minister.

Cedò mihi eas.

Puer.

Ad spiritualẽ quietem figurandã: ad conseruationem politiæ Ecclesiasticæ, ad seruorũ subleuationẽ. Minister.

Quid per spiritualem quietem intelligis?

Puer.

Dum à proprijs operibus feriamur, quò Deus in nobis sua opera peragat.

Minister.

Quæ porrò feriandi ratio?

Puer.

Si carnem nostram crucifigimus, hoc est, renũtiamus nostro ingenio, vt Dei spiritu gubernemur. Minister.

An id septimo quoque die fieri satis est?

Puer.

Imò continentur. Nam ex quo semel coperimus, purgendum est toto vitæ cursu.

Minister.

Cur ergo eius significationi destinatur certus dies? Puer.

Nihil necesse est per omnia congruere veritatem cum figura, modò conueniat quantũ satis est ad rationem figurandi.

Minister

Minister.

Cur tamen septimus potius dies præscribitur, quàm alius quilibet?

Puer.

Numerus hic perfectionem in scriptura designat. Itaq; ad notandam perpetuitatem aptus est. Simul indicat spiritualem hāc quietē inchoari dūtaxat in hac vita, nec antè perfectam fore, donec è mundo migremus.

Minister.

Verùm, quid hoc sibi vult, quòd suo nos exemplo ad quiescendum hortatur Dominus?

Puer.

Quum mundi creationi finem intra sex dies Imposuisset septimū operum suorum considerationi dicauit. Ad id quò nos acrius stimulet, suum nobis exemplum proponit. Nihil enim magis expetendum, quàm vt nos ad eius imaginem formemur.

Minister.

Verùm continuáne esse debet operum dei mediatio, an ex septenis quibusque diebus vnum illi destinari sufficit?

Puer.

Exerceri quidem nos quotidie in ea decet. Verum imbecillitatis nostrę causa, dies vnus peculiariter statuitur. Atque hæc politia est quam dixi.

Minister.

Quis igitur eo die seruandus est ordo?

Puer.

Vt populus ad audiendam Christi doctrinam, ab frequentendas publicas preces, ad edendam, fidei suæ professionem conueniat.

Minister.

Nunc expone quod dixisti, Dominum hoc præcepto, seruorum quoq; subleuationi prospicere voluisse. Puer.

Vt ijs qui sub aliena potestate sunt, aliquid laxamenti detur. Quinetiam hoc ad retinendam cõmunem politiam valet. Nam vbi dies vnus quieti assignatur: ita se quisque ad laborandum in reliquum temporis assuefacit.

Minister.

Videamus iam, quatenus ad nos spectet hoc mandatum. Puer.

Quòad ceremoniam, quum in Christo extiterit eius veritas, abrogatam esse dico.

Minister.

Quomodo?

Puer.

Nempè, quia mortis eius virtute vetus homo noster crucifigitur, nosque excitamur in vitæ nouitatem. Minister.

Quid ergo ex præcepto nobis restat?

Puer.

Ne sancta instituta, quæ ad spiritualem ecclesiæ politiam faciunt, negligamus. Præsertim vero vt sacros conuentus ad audiendũ dei

sermo-

ſermonem, ad miſteria celebranda, ad ſolennes precès, ſicut erunt ordinati, frequẽtemus.

Miniſter.

Atqui nihilne amplius figura nobis cõducit?

Puer.

Imò verò. (Ad ſuam enim veritatem reuocanda eſt) vt ſcilicet inſiti in corpus Chriſti, factique eius membra, deſinamus à propijs operibus, atq; ita dei gubernationi nos reſignemus.

Miniſter.

Tranſeamus ad alteram Tabulam.

Puer.

Eius initium eſt.

Honora patrem & matrem.

Miniſter.

Quid tibi ſignificat hîc, vox honoris.

Puer.

Vt cũ modeſtia & humilitate morigeri, ſint & obſequentes filij parentibus, vt eos reuerẽter colant, vt iuuent in neceſsitate, ſuaſq; illis operas impendant. His enim tribus membris continetur, qui debetur parentibus honor.

Miniſter.

Perge modò.

Puer.

Adijcitur mandato promiſsio.

Vt protogentur dies tui ſuper terram, quam daturus eſt tibi dominus deus tuus.

Miniſter

Quis ſenſus?

Puer.

Diu beneficio Dei victuros, qui debitum parentibus honorem præstiterint.

Minister.

Quum tot ærumnis referta sit hęc vita: cur beneficij loco, longam eius durationem nobis pollicetur Deus? Puer.

Quantiscunq; miserijs sit obnoxia, Dei tamen benedictio est erga fideles, vel hac vna de causa, quod paterni eius fauoris argumentum est, dum eos hic alit & conseruat.

Minister.

Sequitúrne è conuerso eum qui citò & ante iustam ætatem ex hoc mundo eripitur, á deo maledictum esse? Puer.

Minimè. Quin potius accidit interdum, vt quò quisque magis diligitur à Deo, eo citius recipiatur ex hac vita. Minister.

Atqui sic agendo qualiter, promissioni suę satisfacit? Puer.

Quicquid nobis terrestrium bonorum Deus promittit, sub hac conditione accipere cõuenit, quatenus in bonum animæ nostræ salutemq; expedit. Esset enim ordo valde præposteras, nisi semper antecederet animæ ratio. Minister.

Quid de ijs, qui parẽtibus fuerint cõtumaces?

Puer.

Non in extremo tantum iudicio punientur, sed hic quoque in eorũ corpora deus vindicabit,

dicabit, aut hinc omnes tollendo in medio ætatis flore, aut ignonimioso mortis genere plectendo, aut alijs modis.

Minister.

Verùm, annon de terra Chanaan nominatim promissio loquitur? Puer.

Sic est, quantum ad Israëlitas spectat. At nobis hoc verbum latius patet, ac extendi debet. Quamcunque enim regionem incolamus, quum domini sit totus orbis, eam nobis assignat possidendam. Minister

Nihilne amplius restat de præcepto?

Puer.

Quanquam non nisi de Patre & Matre verba sonant, intelligendi sunt tamẽ omnes, qui nobis præsunt, quando eadem ipsorum est ratio. Minister.

Quænam illa?

Puer.

Nempè quia Dominus eos in superiorem honoris gradum extulerit. Nulla enim est vel parentum, vel principium, vel præfectorum quorumlibet authoritas, nullum imperium, nullus honor nisi ex dei decreto, quia mundum sic illi placet ordinare.

Minister.

Recita sextum.

Puer.

Non Occides.

Minister.

Nihilne aliud vetat, quám cædes perpetrare?

Puer.

Imò verò. Nam quum hic loquatur deus nõ externis tantum operibus legem dicit, sed animi etiã affectibus, adeoque his potissimum.

Minister.

Vidêris subindicare genus esse quoddam arcanæ cædis, a quo hic nos deus reuocat.

Puer.

Sic est. Ira enim, & odium, & quæuis nocendi cupiditas, cædes coram deo censetur.

Minister.

Satisne defuncti sumus, si neminem prosequamur odio? Puer.

Nequaquam. Siquidem Dominus odiũ dãnando, & nos arcẽdo à quauis noxa: qua proximus noster lædatur, simul hoc se exigere ostendit, vt omnes mortales ex animo diligamus, ac fideliter ipsis tuendis conseruandisq; studeamus.

Minister.

Iam ad septimum.

Puer.

Non mœchaberis.

Minister.

Expone quæ sit summa.

Puer.

Scortationem quamlibet maledictam esse coram deo. Proinde, nisi iram dei velimus in nos

nos prouocare, ab illa esse diligenter abstinẽdum.

Minister.

Nihilne preterea requirit?

Puer.

Respicienda semper est natura legistatoris quem diximus non externo modo operi immorari, sed animi potius affectibus esse intentum.

Minister.

Quid ergò plus comprehendit?

Puer.

Ex quo tum corpora nostra, tum animę tẽpla sunt spiritus sancti, vt castam vtrisque puritatem prestemus. Ac proinde non externi tantùm flagitij abstinentia pudici simus: sed etiam corde, verbis, gestu denique corporis, & actione. Denique corpus ab omni lasciuia purum sit, animus ab omni libidine, vt nulla pars nostri impudicitiæ sordib⁹ sit inquinata.

Minister.

Veniamus ad octauum.

Puer.

Non furaberis.

Minister.

Eáne tantum furta prohibet quę humanis legibus puniuntur, an longius procedit.

Puer.

Malas, omne genus, fraudãdi circumueniendiq; artes, quibus aliena bona aucupamur, sub furti nomine complectitur. Hic ergo ve-

tamur, tum violenter inuolare in bona proximorum, tum per vafriciem & dolum illis manum inijcere, tum alijs quibuſcunque obliquis rationibus ad illa occupanda conari.

Miniſter.

Satiſne eſt manus abſtinere à maleficio, an cupiditas etiam hîc damnatur?

Puer.

Huc ſemper eſt redeundum: quum ſpiritualis ſit Legiſlator, non externa tantùm furta coërcere eum velle, ſed omnia ſimul conſilia & ſtudia, quæ alijs omnio incommodant: atque ipſam in primis cupiditatem, ne diteſcere cum iactura fratrum expetamus.

Miniſter.

Quid ergo agendũ eſt, vt præcepto pareamus?

Puer.

Danda eſt opera vt ſuum cuique ſaluum ſit.

Miniſter.

Nouum præceptum quod eſt?

Puer.

Non eris aduerſus proximum tuum teſtis mendax.

Miniſter.

Prohibétne peierare in foro duntaxat, an in vniuerſum mentiri aduerſus proximos?

puer.

Sub ſpecie vna comprehenditur doctrina generalis, ne falſo proximos calumniemur, nè ve maledicentia noſtra & obtrectationibus læda-

lædamus eius famam, aut aliquam illi noxam afferamus in suis bonis. Minister.

Cur autem nominatim exprimit publica periuria? Puer.

Quò maiorem nobis huius vitij horrorem incutiat. Innuit enim, si quis maledicentiæ & calumnijs assueuerit, inde ad periuris procliuem fore lapsum, si occasio data fuerit proximi infamandi. Minister.

Vultne à maledicendo tantùm nos arcere, an etiam à malis suspicionibus, siniistrisque & iniquis iudicijs? Puer.

Vtrunque, secundum rationem antè adductam, hic damnat. Nam quod agere coram hominibus malum est, malum est coram deo etiam velle. Minister

Ergo, quid in summa velit, expone.

Puer.

Ne ad malè sentiendum de proximis, néue ad eos infamandos propensi simus vetat. Quin potius, hac nos equitate & humanitate præditos esse iubet: vt de illis, quantum veritas patitur, bene sentiamus, suamque eis existimationem integram tueri studeamus.

Minister.

Recita vltimum.

Puer.

Non concupisces domum proximi tui, non concupisces vxorem proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem,

10

uem,

nem, non asinum, nec quicquam aliud quòd ipsius sit.

Minister.

Quum spiritualis sit tota lex, sicut etiam antè toties dixisti, nec tantum coërcendis externis operibus, sed corrigendis etiam animi affectibus posita sint superiora præcepta, quid hic amplius additur? Puer.

Reliquis præceptis, voluntates atq; affectus regere & moderari voluit Dominns: hic verò etiam cogitationibus, quę non nullam cupiditatem secum trahunt, neq; tamen perueniunt ad statam vsque deliberationem legem imponit. Minister.

Dicisne minimas quasque cupiditates, quę fidelibus obrepant, & ipsis veniant in mentē, peccata esse, etiam si resistant potius quàm assentiantur? Puer.

Constat certè prauas omnes cogitationes, etiam si non accedat cōsensus, ex naturæ nostrę vitio prodire. Verum hoc tantum dico: damnari hoc præcepto vitiosas cupiditates, quę ita cor hominis titillant ac solicitant, vt tamen non partrahant ad firmam de liberatā-que voluntatem. Minister.

Hactenus ergo malos quidem affectus quibus acquiescunt homines, & subigendos se permittūt, prohibitos fuisse intelligis. Nunc verò tam exactā integritatē à nobis requiri, vt

nullam

nullam peruersam cupiditatem corda nostra admittant, quibus ad peccatum stimulantur.

Puer.

Sic est.

Minister.

Licétne iam breuis totius legis compendium colligere? Puer.

Maximè. Siquidem eam in duo capita redigamus. Prius est, vt deum amemus ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus. Alterum vt proximos diligamus perinde ac nosmetipsos. Minister.

Quid sub dei amore continetur?

Puer.

Amare ipsum, sicuti deum amare decet: nempè vt simul & Dominus, & pater, & seruator agnoscatur. Itaq; dei amori adiuncti est eius reuerentia, voluntas illi obsequendi, fiducia, quæ in ipso collocanda est. Minister.

Quid per totum cor, totam animam, & totas vires intelligis. Puer.

Eam zeli vehementiam, vt nullis prorsus cogitationibus, nullis desyderijs, nullis studijs sit in nobis locus, quæ huic amori aduersetur.

Minister.

Quis secundi capitis est sensus?

Puer.

Quemadmodum natura adeò propensi ad nos amandos sumus, vt hic affectus alios omnes

nes superet, ita proximorum charitatem sic regnare in nobis decet, vt nos omni ex parte gubernet, sitque omnium & consiliorum, & operum regula. Minister.

Quid proximi tibi nomen significat?

Puer.

Non cognatos modò & amicos, aut qui aliqua nobiscum necessitudine sunt coniuncti: sed etiam eos qui nobis incogniti sunt, adeoque inimicos. Minister.

Quid autē illi coniunctionis nobiscū habent?

Puer.

Nimirum coniuncti sunt eo vinculo, quo vniuersum hominum genus deus simul colligauit. Est autem id sacrosanctum & inuiolabile, quod nullius prauitate aboleri potest.

Minister.

Dicis igitur, si nos quispiam oderit, esse hoc eius proprium, manere nihilominus ipsum nobis proximum, eoque loco à nobis habendum esse, quia stet inuiolabilis dei ordo, quo hæc inter nos coniunctio sancita est.

Puer.

Sic est.

Minister.

Quum forma dei ritè colendi lex ostendat: nonne prorsus secundum eius præscriptum viuendum est? Puer.

Verum id quidem est. Atqui ea imbecillitate

tate laborant omnes, vt nemo, quod debet, omni & parte impleat.

Minister.

Cur ergo eam à nobis perfectionem exigit deus quæ sit faculcate nostra superior?

Puer.

Nihil exigit, cui præstando non simus obstricti. Cęterum modò ad eam quæ hic præscribitur, viuendi formam enitamur, etiam si procul absimus à scopo, hoc est à perfectione, dominus quod deest nobis ignoscit.

Minister.

De hominibúsne vniuersis in genere loqueris, an de fidelibus duntaxat?

Puer.

Qui dei spiritu non dum est regenitus, ne ad minimũ quidem legis apicem inchoandum erit idoneus. Prętera si quem demus inueniri, qui aliqua ex parte legi obtemperet, non tamen ideo coram deo defunctum iudicabimꝰ. Nam maledictos pronuntiat omnes qui non omnia impleuerint quæ in ea continentur.

Minister.

Hinc statuendum est, sicuti duo sunt hominum genera: ita duplex esse legis officium.

Puer.

Omninò. Nam apud in credulos nihil aliud efficit, nisi quod excusationem illis omnem prędudit coram deo atque id est quod significat Paulus, quum eam vocat ministerium

mortis

mortis & damnationis. Erga fideles longè alium vsum habet. Minister.

Quem?

Puer.

Principiò dum iustitiam operibus consequi se non posse ex ea discunt, ad humilitatẽ hoc modo erudiuntur, quæ vera est ad quærendã in Christo salutem præparatio. Deinde quatenus plus multo exigit ab ipsis quàm sint præstando, eos ad petendam à Domino virtutem solicitat, simulque perpetui reatus commone facit, ne superbire audeant. Postremò fræni instar illis est, quo in dei timore retineantur. Minister.

Tametsi ergo in hac terrena peregrinatione legi nũequam satisfaciimus, non tamen hoc superuacuum esse consebimus, quòd tam exactam à nobis perfectionem flagitet. Scopũ enim ad quem nos collimare, & metam ad quam nos initi conuenit, demonstrat: vt quisq; nostrum pro modo collatæ sibi gratiæ, ad summã rectitudinem vitam suam componere, & maiores subinde progressus facere assiduo studio conetur. Puer.

Sic sentio.

Minister.

Annon perfectam in lege omnis iustitiæ regulam habemus? Puer.

Et

Et quidem adeò, vt nihil velit aliud Deus à nobis, nisi vt eam sequamur. Rursum vero irritum habeat ac repudiet quicquid præter eius præscriptum suscipimus. Neq; enim aliud sacrificium acceptũ habet, quam obedientiã.

Minister.

Quorsum igitur tot admonitiones, præcepta, exhortationes, quibus passim vtuntur tum Prophetæ, tum Apostoli?

Puer.

Nihil quam meræ legis expositiones sunt, quæ ad legis obedientiam nos manu ducunt, potius quam ab ea adducant.

Minister.

Atqui de priuata cuiusque vocatione nihil præcipit.

Puer.

Quum reddere cuique quod suum est, iubet: inde colligere promptũ est, quæ sint priuatim in ordine suo, vitęque genere, cuiusque partes. Et extant passim in scriptura, quemadmodum dictum est, sparse singulorum præceptorum expositiones. Nam quod hic dominus summatim complexus est paucis verbis, alibi fusius & plenius exequitur.

Minister.

Quum de secunda parte diuini cultus, quæ in obsequijs obedientiaq; sita est, satis disputatum fuerit, iam de tertia parte differamus.

Puer.

Dixi.

Diximus inuocationem esse, quum ad ipsum in quauis necessitate confugimus.

Minister.

Eumne solum censes inuocandum esse?

Puer.

Omninò. Id enim exigit tanquàm proprium numinis sui cultum.

Minister.

Si ita res habet: quonàm licebit modo homines ad opem nobis ferendam implorare?

Puer.

Magnum verò inter hęc duo discrimen est. Deum enim cum inuocamus, testamur nihil nos aliunde boni expectare, nec alibi nos collocare totum nostrum prędidium. Interea tamen auxilia, quoad nobis permittit, facultatemq; illis nos adiuuandi contulit, quærimus.

Minister.

Quòd ergo ad hominum opem fidemque confugimus nihil obstare dicis quominus vnum inuocemus Deum, quum fiducia in eos nostra minime recumbat, nec aliter implorem us ipsos, nisi quia benefaciendi facultate eos instruendo beneficentiæ suæ ministros nobis quodammodo destinauit Deus: quorum per manus adiuuare nos, & quę apud illos deposuit subsidia, erogare nobis velit.

Puer.

Sic sentio. Ac proindè quicquid ab illis beneficiorum

neficiorum percipimus, Deo acceptũ referre conuenit: ſicuti re vera, vnus ipſe illa omnia nobis eorum miniſterio largitur.

Miniſter.

Verùm ànnon hominibus tamen, quoties aliquid in nos officij contulerunt, habenda eſt gratia? Id enim ipſa naturæ æquitas, & lex humanitatis dictat. Puer.

Habenda prorſus, vel ob vnam hanc cauſam, quód hoc ipſos honore dignatur Deus, vt quæ ex liberalitatis ſuæ fonte inexhauſto fluunt bona per eorum manus, tanquam per riuos, ad nos deriuet. Hac enim ratione nos illis obſtringit, atque id ipſum vult nos agnoſcere. Itaque qui ſe hominibus gratum non præbet ſuam in Deum quoq; ingratitudinem hoc modo prodit. Miniſter.

Hincne licebit colligere, perperã inuocari, tum Angelos, tum Sanctos Domini ſeruos qui ex hac vita demigrarunt?

Puer.

Licebit. Neque enim ſanctis has partes attribuit deus vt nobis opitulentur. Quantum verò ad Angelos ſpectat, tametſi eorum vtitur opera in ſalutem noſtram, non tamen à nobis vult implorari. Miniſter.

Quicquid ergo ad ordinem à deo inſtitutum apte congruenteſque non quadrat, id

cum eius voluntate pugnare dicis.

Puer.

Sic est. Certum enim infidelitatis signũ est ijs, quæ dat nobis Deus, non esse contentos. Deinde, si in sanctorum, Angelorùmve fidem nos conferamus, vbi nos ad se vnum deus vocat, partemq;, fiduciæ, quæ tota residere in solo Deo debuerat, transferamus in ipsos, in idololatriam prolabimur: quum scilicet partiamur inter eos, quod sibi deus in solidum vni vindicabat. Minister.

Nunc de orandi ratione tractemus. Sufficitne ad orandum lingua, an mentem etiam & cor requirit oratio? Puer.

Lingua quidem non semper necessaria est. Intelligentia verò & affectu nunquam carere potest vera oratio. Minister.

Quo mihi argumento hoc probabis?

Puer.

Quandoquidem deus spiritus est, cum aliàs semper cor ab hominibus exigit tum verò in oratione præsertim, qua cum ipso sua vota cõmunicant. Quamobrem non nisi ijs qui eum in veritate inuocauerint, propinquum se fore pollicetur. Ex aduerso autem execratur omnes & maledicit, qui per fictionem & non ex animo precantur.

Minister.

Vanæ ergo & nihili erunt preces, quæcunque lingua tantùm conceptæ fuerint.

Puer.

Non id modò, sed deo etiam summopere displicebunt.

Minister.

Qualem in oratione affectum exigit deus?

Puer.

Primùm, vt inopiam miseriasque nostras sentiamus, vtque is sensus mœrorem in animis nostris & anxietatē generet. Deinde vt vehementi serioque obtinendæ a deo gratiæ desiderio æstuemus, quod precandi quoque ardorem in nobis accendat.

Minister.

A natiuóne hominibus ingenio manat hic affectus, an a dei gratia illis prouenit?

Puer.

Deum hîc nobis subuenire necesse est. Nos enim ad vtrunq; prorsus sumus stupidi. Spiritus dei est, qui inenarrabiles gemitus excitat in nobis, animosq; nostros formar in hæc desideria, quæ in oratione requiruntur.

Minister.

Eòne spectat hæc doctrina, vt resides & quodammodo oscitantes motum spiritus expectemus, nec se quisque ad orandum solicitet?

Puer.

Minimè vero. Quin hic potius est finis, vt, dum frigere se, & ad orandum pigros, vel minus

nus bene comparatos sentiunt fideles: ad deū protinus confugiant, seq; inflammari postulent igneis spiritus eius aculeis, quò ad orandum reddantur idonei.

Minister.

Non tamen intelligis, nullum in precibus esse linguæ vsum. Puer.

Nequaquam. Est enim sæpe adiumento ad subleuendam retinendamq; mentem ne tam facilè a deo abstrahatur. Preterea quum ad illustrandum dei gloriam creata sit præ alijs membris, totam eius facultatē in hunc vsum explicari par est. Ad hæc hominem interdum studij vehementia huc impellit, vt præter cōsilium lingua in vocem prorumpat.

Minister.

Si ita est, quid proficiunt qui exotica lingua, sibique non intellecta orant.

Puer.

Id verò nihil est aliud quàm cum deo ludere. Ergo à Christianis facessat hæc hypocrisis.

Minister.

Verùm, quum precamur, facimúsne id fortuitò de successu incerti: an verò constitutum id certò habere nos oportet exauditum nos iri à Domino. Puer.

Hoc perpetuum sit orationis fundamentum, exauditū nos iri a Domino, & quicquid petierimus, impetraturos, quatenus nobis cōducet.

ducet. Hac ratione docet Paulus, ex fide manare rectam inuocationē dei. Nam ritè nemo vnquam ipsum inuocabit, nisi qui in certa bonitatis eius fiducia prius acquieuerit.

Minister.

Quid ergo his fiet, qui hęsitantes orant, nec in animis suis statuunt, quid sit orando profecturi. Imò incerti sunt audiantur nec ne a deo suæ preces? puer.

Vanæ sunt ac irritæ ipsorum preces, quum nulla promissione sint suffultę. Iubemur enī certa fide petere, & promissio additur, quicquid cretēdes petierimus, id nobis datum iri.

Minister.

Restat vt videamus vnde nobis tantum confidentiæ, vt quum tot modis indigni simus dei conspectu, sistere nos tamen coram ipso audeamus. puer.

Primum habemus promissiones, quibus simpliciter, omissa dignitatis nostræ ratione, standum est. Deinde, si filij dei sumus, animat nos spiritus eius, atq; instigat, vt ad eum tanquam ad patrem, familiariter nos recipere nihil dubitemus. Ac ne ideo quòd instar vermium sumus, & conscentia premimur nostrorum peccatorū, maiestatē eius glorioſam horreamus, mediatorem nōbis proponit Christum, quo nobis aditum patefaciente, de obtinenda gratia minimè simus anxij.

Minister.

Intelligis non nisi vnius Christi nomine inuocandum esse deum? Puer.

Sic sentio. Nam & desertis verbis ita nobis præcipitur: & additur promissio, facturū sua intercessione, vt consequamur quæ petimus.

Minister.

Non ergo temeritatis aut arrogantię accusandus est, qui hoc aduocato fretus, ad deum familiariter accedit: & hunc deo & sibi proponit solum, per quem exauditur.

Puer.

Nullo modo. Nam qui sic orat, tanquam ex illius ore preces concipit: quū eius patrocinio adiuuari suam orationē commendariq; sciat.

Minister.

Tractemus iam quid continere fidelium preces debeant. Licétne quicquid in mentem nobis venit, à deo postulare? An certa hic tenenda est regula? Puer.

Hæc verò nimis præpostera esset orandi ratio, indulgere proprijs desiderijs, carnisque iudicio. Nā & rudiores sumus, quam vt possimus iudicare quid nobis expediat, & ea cupiditatum intemperie laboramus, quæ fræno cohiberi necesse habeat.

Minister.

Quid proinde opus est facto?

Puer.

Hoc

Hoc reſtat vnum, vt deus ipſe rectã orandi formã nobis pręſcribat, vt tantum manu ducentem ſequamur, & quaſi verba pręeuntem.

Miniſter.

Quam nobis legem pręſcripſit?

Puer.

Amplia quidem & copioſa paſsim in ſcripturis huius rei doctrina traditur: Verùm, quò certiorem pręfigeret ſcopum, formulam cõpoſuit & quaſi dictauit, qua quicquid à Deo petere fas eſt, ac noſtra refert, breuiter complexus eſt, & in pauca capita digeſsit.

Miniſter.

Recita.

Puer.

Rogatus à diſcipulis dominus noſter Chriſtus, quónam orandum eſſet modo, reſpondit: Quum volueritis orare, ſic dicite.

Pater noſter qui es in Cœlis, ſanctificetur nomen tuũ, aduęniat regnum tuum, fiat voluntas tua in terra, ſicut in Cœlo, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita noſtra, ſicut nos quoque remittimus debitoribus noſtris, & ne nos inducas intentationem, ſed libera nos à malo. Quia tuum eſt, regnum, & potentia & gloria in ſæcula. Amen.

Miniſter.

Quò melius intelligamus quid contineat, eam in capita partiamur.

Puer.

Sex habet partes, quarum tres priores ſolã

Dei gloriam non habita noſtri ratione, tanquam proprium ſuum finem, reſpiciunt: reliquæ ad nos vtilitatemq; noſtram ſpectant.

Miniſter.

Ergóne petendum eſt à deo quicquam vnde nihil ad nos boni redeat?

Puer.

Ipſe quidem, pro infinita ſua bonitate, ſit componit omnia, vt nihil cedat in ipſius gloriam, quin nobis quoque ſit ſalutare. Itaque quum ſanctificatur eius nomẽ, vt nobis quoque in ſanctificationem vertatur efficit. Non aduenit eius regnum, quin ſimus quodammodo eius participes. Verùm, in optandis his omnibus, ſolam eius gloriam, præterita noſtra vtilitate, intueri conuenit.

Miniſter.

Nempè ſecundũ hanc doctrinam, tria hęc poſtulata cum vtilitate quidẽ noſtra coniuncta ſunt, non tamen in aliũ ſcopum colimare debent, quàm vt glorificetur dei nomen.

Puer.

Sic eſt atque adeò in reliquis etiam tribus eadem dei gloria curæ nobis eſſe debet, vtcũque ijs quæ in rem ac ſalutem noſtram ſunt, optandis propriè ſint deſtinata.

Miniſter.

Nunc ad verborum explicationem pergamus ac principio, cur patris nomẽ hîc potiùs quam

quam aliud quodius, deo tribuitur?

Puer.

Quum ad rectam orandi rationem in primis, requiratur secura conscientię fiducia: nomen hoc assumit Deus quod nihil nisi meram suauitatem sonat, vt ita excussa ex animis nostris omni anxietate, ad se familiariter implorandum nos inuitet. Minister.

Ergóne deum audebimus sine difficultate, rectà adire, vt filij parentes solent?

Puer.

Omninò. Quinetiam multo certiore obtinendi quod petimus fiducia. Nam (vt admonet magister) si nos, quum mali simus, nō possumus tamē filijs nostris bona negare, nec eos dimittere inanes sustinemus, nec venenū porrigimus illis pro pane: quanto plus beneficentiæ á cœlesti patre expectandum est, qui non tantū summè bonus est, sed ipsa etiā bonitas.

Minister.

Annon ex hoc quoque nomine argumentum ducere licebit, quo id, quod initio dictū est, preces scilicet vniuersas christi patrocinio fundatas esse oportere, comprobetur?

Puer.

Et quidem firmissimum. Neque enim filiorum loco nos habet Deus, nisi quatenus Christi sumus membra. Minister.

Cur nostrum potius in commune Patrem

nominas deum, quam tuum peculiariter?

PUER.

Potest quidem fidelium vnusquisq; suũ vocare. Sed communi epitheto ideo vsus est dominus, quò nos ad exercendam in precib⁹ charitatẽ assuefaceret, nec alijs neglectis, tantùm se quisq; curet.

MINISTER

Quid sibi vult, quę additur particula, deum esse in cœlis?

PUER.

Perinde est ac si excelsum potentem, incõprehensibilem vocarem ipsum.

MINISTER.

Quorsum id, & qua ratione?

PUER.

Nempè, hoc modo sursum mentes, quum eum inuocamus, docemur erigere, ne quid de ipso carnale aut terrenum cogitemus, néue eũ moduli nostri metiamur captu, ne humilius de ipso aliquid sentiẽtes, in obsequiũ voluntatis nostræ redigere ipsum velimus: sed potius cum timore & reuerẽtia suspicere discamus maiestatem eius glorioſam. Valet etiã hoc ad excitandam confirmandaméque nostram in ipso fiduciam, dum cœli dominus ac preces, qui arbitrio suo regat omnia, prædicatur.

MINISTER.

Recita mihi primi postulati summam.

PUER.

Per nomen dei, scriptura notitiam famãq;

intel-

intelligit, qua inter homines celebratur. Optamus ergo vt eius gloria vbique, & in omnibus proueharur. Minister.

Verùm, accederéne quicquam potest Dei gloriæ, aut decedere? Puer.

In se ipsa nec crescit, nec minuitur. Verùm illustrari inter homines, vt par est, optamus: vt quicquid facit deus, omnia eius opera, vt sunt, ita glorioſa appareant: quo modis omnibus ipse glorificetur. Minister.

In secunda petitione quid per dei regnum intelligis? Puer.

Duobus potissimum membris constat, vt electos spiritu gubernet suo, vt reprobos, qui se illi in obsequium tradere recusant, prosternat & exitio tradat, vt ita palàm fiat, nihil esse quod resistere eius virtuti queat.

Minister.

Qualiter regnum hoc vt veniat precaris?

Puer

Vt fidelium numerum indies augeat Dominus vt nobis subinde spiritus sui donis eos cumulet donec prorsus impleuerit. Ad hęc vt suã veritatẽ ad discutiendas satanæ tenebras magis ac magis lucidam conspicuamque reddat, vt iustitiam suam proferendo iniquitatẽ omnem aboleat. Minister.

Nónne quotidie fiunt hęc omnia?

Puer. Fiunt

Fiunt eo modo, vt inchoatũ dici possit regnum dei. Optamus ergo vt assiduè crescat ac prouehatur, donec ad summum fastigium peruenerit, quòd vltimò demum die futurum speramus, quo deus solus, omnibus creaturis in ordinem coactis exaltabitur & eminebit, adeoque erit omnia in omnibus.

Minister.

Quod petis vt dei voluntas fiat, quem id habet sensum? Puer.

Vt in eius obsequium subigantur creature omnes, pendeantq; ita ex eius nutu, ne quid nisi ipsius arbitrio fiat.

Minister.

Ergóne fieri quicquam præter eius voluntatem posse sentis? Puer.

Non optamus tantùm vt quod decreuit apud se, eueniat, sed etiam vt domita subiugataque omni contumacia, omnes omnium voluntates suę subijciat, & in eius obedientia componat.

Minister.

Annon ita precando, proprijs voluntatibus cedimus? Puer.

Omninò: Neque in hunc tantùm finem, vt quæcunq; cum sua voluntare pugnant in nobis desideria, irrita faciat: sed etim vt nouas in nobis mentes, nouaque corda formet: ne quid velimus ipsi à nobis, sed spiritus potius

eius

eius votis nostris præsit, vt plenam habeant cum Deo consensionem. Minister.

Cur id in terra fieri optas, sicut in Cœlo?

Puer.

Quoniam hoc vnum propositum habent sancti Angeli, qui cœlestes sunt eius creaturę vt illi in omnibus obsequantur, sintque semper & dicto audientes, & ad obeunda obsequia vltrò parati: talem obediendi propensionem hominibus opto, vt se quisq; illi in voluntariam subiectionem prorsus addicat.

Minister.

Nunc ad secundam partem venio. Quid tibi significat quotidianus, quem petis panis?

Puer.

In vniuersum quicquid ad tuēdam presentem vitam facit, non alendo tantū aut vestiendo, sed præbēdis quoq; alijs omnibus adminiculis, quibus sustinētur externæ vitæ necessitatis, quò panem nostrum, quatenus expedire Dominus nouit, tranquilli comedamus.

Minister.

Cur autem tibi à Deo donari optas, quod nos labore nostro parare iubet.

Puer.

Tametsi victus parandi causa laborandum ac etiam sudandum nobis est, non labore tamen nostro, non industria, non sedulitate alimur: sed vna dei benedictione, qua labor ipse manuum

manuum nostrarum prosperatur, futurus alioqui inanis. Præterea sic habendum est, etiam quum ciborum copia nobis ad manū suppetit, illisq; vescimur, non illorū tamen substantia, sed sola dei virtute nos ali. Neque enim vim eiusmodi habent a natura ingenitam, sed Deus è Cœlo, tanquam beneficentiæ suæ organis administrat. Minister.

Atqui, tuum quo iure panem vocas, quum tibi à deo postules dari?

Puer.

Nempè, quia dei benignitate sit noster: vtcunq; nobis minimè debeatur. Admonemur etiam hoc verbo, ab alieno pane appetendo nobis temperare, contentosque eo esse, qui legitima ratione, tanquam ex dei manu ad nos peruenerit. Minister.

Quotidianum cur addis, & hodie?

Puer.

His duabus particulis ad moderationem instituimur accontinentiam, ne modum necessitatis vota nostra excedant.

Minister.

Quum hęc communis omnium esse debeat precatio, qui fieri potest vt diuites qui domi abundant, repositamque in longum tempus annonam habent, sibi petant in diem dari?

Puer.

Hoc diuites pereque ac pauperes constitutum

tum habere oportet, nihil eorum quæ habent sibi profuturum, nisi quatenus & vsum illis concesserit deus, & suâ gratia effecerit vt vsus ipse fructuosus sit & efficax. Itaq; omnia possidendo nihil habemus, nisi quatenus in singulas horas ex manu Dei percipimus quantũ nobis necesse satisque est.

Minister.

Quid continet quintum postulatum?

Puer.

Vt peccata nobis ignoscat dominus.

Ministeri.

Nemóne reperietur mortalium tam iustus qui hac venia non indigeat?

puer.

Nemo prorsus. Hanc enim precandi formã quum Apostolis suis dedit Christus, vniuersæ ecclesiæ destinauit. Quamobrem, qui se hac necessitate eximere volet, è societate fidelium exeat oportet. Et sanè audimus quid scriptura testetur: nempe qui in vno purgare se coram deo contendet, deprehensum iri in mille reũ. Vnicum ergo omnibus ad eius misericordiam perfugium restat.

Minister.

Quomodo peccata nobis remitti existimas?

puer.

Sicut ipsa Christi verba sonant: Esse nomina scilicet, quæ obstrictos æternæ mortis

reatu

reatu nos teneant, donec mera ſua liberalitate nos deus liberet. Miniſter.

Gratuita igitur Dei miſericordia peccatorum veniam obtinere nos dicis?

Puer.

Omninò. Nam ſi vnius vel minimi peccati redimenda ſit pœna, nos ſatiſfaciendo nequaquam erimus. Omnia igitur gratuito ignoſcat & condonet neceſſe eſt. Miniſter.

Quid ex hac remiſſione vtilitatis ad nos redit? Puer.

Tum illi perinde accepti ſumus ac ſi iuſti eſſemus & innocentes, ſimulque paterne eius beneuolentiæ fiducia, vnde nobis certa ſalus conſcientijs noſtris confirmatur.

Miniſter.

Hæc quæ apponitur conditio: Vt nobis remittat, ſicut nos remittimus debitoribus noſtris: num mereri nos à Deo veniam ſignificat, hominibus, ſi quid in nos peccarũt, ignoſcendo? Puer.

Minimè. Sic enim iam gratuita remiſsio non foret, nec ſola Chriſti ſatiſfactione, qua in cruce pro nobis defunctus eſt, ſicuti par eſt fundata. Verùm quia irrogatas nobis iniurias obliuiſcendo, dum eius clementiam ac bonitatem imitamur, re ipſa nos eius filios eſſe demõnſtramus, hac ideo teſſera confirmare nos voluit,

voluit, & simul ex aduerso ostẽdere, nisi faciles nos ad ignoscendum & flexibiles prębuerimus, nihil esse aliud à se expectandum quã summum & inexorabilem seueritatis rigorẽ.

Minister.

Hîc ergo addicari à deo expungique filiorũ loco dicis omnes, qui offẽsiones ex animo deponere non possunt: ne quem sibi in Cœlo veniæ locum fore confidant.

Puer.

Ita sentio: vt impleatur illud, remẽsum cuiq; iri eadem mensura, qua erga alios vsus fuerit.

Minister.

Quid postea sequitur?

Puer.

Ne nos dominus in temtationem inducat sed à malo potius liberet.

Minister.

Hoc totúmne in vnam petitionẽ includis?

Puer.

Non nisi vna est petitio. Posterius enim membrum prioris explicatio est.

Minister.

Quid summatim continet?

Puer.

Ne ruere nos, aut labi in peccatum Dominus sinat, nec diabolo nos carnisq; nostræ cupiditatibus, quæ assiduum nobiscum bellum gerunt, vincendos permittat: quin potius sua

nos ad reſiſtendum virtute inſtruat, ſuſtineat nos manu ſua, præſidio ſuo muniat ac tegat, vt ita ſub fide tutelaque eius in tuto habitemus. Miniſter.

Quo autem modo id fit? Puer.

Quum eius ſpiritu gubernati, tali iuſtitiæ amore deſiderioque imbuimur, quo peccatū, carnem, & ſatanā ſuperemus: tali rurſum odio peccati, quod nos à mūdo ſegregatos, in pura ſanctitate contineat. In ſpiritus enim virtute victoria noſtra conſiſtit.

Miniſter.

Habéntne omnes opus hoc auxilio?

Puer.

Et quis care poſſet? Imminet enim porpetuò nobis diabolus, circuitq; inſtar leonis rugientes quærēs quem deuoret. Nos, verò, qua ſumus imbecillitate, ſtatim cōcideremus, imò ſingulis momentis actum de nobis foret, niſi deus nos ad pugnam īſtrueret ſuis armis, manuque ſua roboraret. Miniſter.

Quid tibi ſignificat tentationis nomen?

Puer.

Aſtus fallaciaſque ſatanæ, quibus nos continētur adoritur, & facilè portinus circumueniret, niſi dei ope adiuuaremur. Nam & mens noſtra, pro natiua ſua vanitate obnoxia eius dolis: & vt propenſior eſt ſemper voluntas noſtra in malum, protinus illi ſuccumberet.

Miniſter.

Verùm, cur deprecaris ne te in tẽtationem inducat deus, quod ſatanę proprium, non autem dei videtur? Puer.

Sicut fideles protectione ſua tuetur Deus, ne aut fraudibus opprimantur ſatanæ, aut à peccato ſuperentur: ita quos vult punire, non modo deſtituit ſua gratia, ſed etiã ſatanæ tyrannidi tradit, cœcitate percutit, & conijcit in reprobam mentem, vt prorſus ſint peccato mãcipati, & expoſiti ad omnes tentationum inſultus. Miniſter.

Quid ſibi vult hæc, quæ adiecta eſt claſula: Quoniam tuum eſt regnum, tua potentia, & gloria in ſecula ſeculorum?

Puer.

Iterum hic admonemur, dei magis potentia & bonitate, ſuffultas eſſe preces noſtras, quã vlla noſtri fiducia. Prẽterea dei laudibus preces omnes noſtras claudere docemur.

Miniſter.

Nihilne fas eſt à deo petere, quàm quod eſt hac formula compræhenſum?

Puer.

Tametſi verbis alijs, alioq; modo libenum eſt precari, ſic tamen habendum eſt, nullam deo placere orationẽ poſſe, quę non huc, tanquam ad vnicam rite orandi normã referatur.

DE QVARTA PARTE CVLTVS DEI.

Miniſte

Iam inſtituta à nobis ordinis ratio poſtulat, vt de quarta cultus dei parte agamus.

Puer.

Hanc in eo ſitam eſſe diximus, vt deũ agnoſcamus bonorum omnium authorem, eiuſque bonitatem, iuſtitiam, ſapientiam, potentiã, laude & gratiarum actione proſequamur, vt in ſolidum bonorum omniũ gloria penes ipſum reſideat. Miniſter.

Nullámne huius partis regulã præſcripſit?

Puer.

Quicquid làudam eius extat in ſcripturis, pro regula nobis eſſe debet.

Miniſter.

Nihílne habet oratio Dominica, quod huc pertineat. Puer.

Nempè quum optamus ſanctificari eius nomen, hoc optamus, vt omnibus eius operibus ſua conſtet gloria. Vt ſiue peccatoribus, ignoſcat, miſericors: ſiue vindictã exerceat, iuſtus: ſiue præſtet ſuis quod promiſit, verax cenſeatur. Deniq;, vt quicquid operũ eius cernimus, ad eum glorificandum nos excitet. Hoc verò eſt bonorum illi omnium laudem tribuere.

Miniſter.

Quid tandem ex iis quę hactenus tractata ſunt à nobis colligemus?

Puer.

Quod

Quod ſcilicet veritas ipſa docet, & ego initio propoſui: hanc eſſe vitam æternam, vnũ verum Deum noſſe Patrem, & quem miſit Ieſum Chriſtum. Illum, inquam, noſſe, vt debitum ei honorẽ cultumq; exhibeamus: vtq; non dominus tantùm ſit, ſed etiam pater ac ſeruator, noſq; illi viciſsim filij ſimus & ſerui, & proinde vitam noſtrã illuſtrandæ eius gloriæ dedicemus. Miniſter.

Qua via ad tantum bonum peruenitur?

Puer.

In hunc finem ſacrum ſuum verbum nobis reliquit. Eſt enim ſpiritualis doctrina, quædã veluti ianua, qua ingredimur in Cœleſte eius regnum. Miniſter.

Vbinã quærendum eſt nobis hoc verbum?

Puer.

In ſcripturis ſanctis, quibus continetur.

Miniſter.

Vt fructum inde percipias, qualiter eo vtẽdum eſt. Puer.

Si ipſum ſolida cordis perſuaſione amplectimur, non ſecus ac certam veritatem è Cœlo profectam, ſi nos illi dociles prebemus, ſi voluntates mẽteſque noſtras in eius obſequium ſubijcimus: ſi amemus ipſum ex animo, ſi cordibus noſtris ſemel inſculptum fixas illic radices habeat, vt fructum proferat in vita. Si de-

nique formemur ad eius regulam: tum nobis in salutem, sicuti destinatum est, cedet.

Minister.

Súntne omnia hęc in facultate nostra posita?

Puer.

Nihil ipsorũ prorsus. Sed vnius Dei est hoc totum quod retuli, in nobis efficere spiritus sui gratia. Minister.

Verùm, an non adhibenda est à nobis diligentia, & omni studio enitendum, legendo, audiendo, meditando, vt eò proficiamus?

Puer.

Imò verò, cùm se quisq; priuatim quotidiana lectione exerceat, tum verò simul omnès precipuè sedulò conciones frequentent, vbi salutis doctrina in cœtu fidelium explicatur.

Minister.

Negas ergo esse satis, si domi seorsum singuli legant, nisi omnes simul in commune, ad eandem doctrinam audiendam conueniant.

Puer.

Conuenire necesse est, vbi licet, hoc est, cuũ facultas datur. Minister.

Poterísne mihi hoc probare?

Puer.

Sufficere ad probationem abũde nobis debet vna domini voluntas. Hunc autem ordinem ecclesiæ suæ commendauit, non quem duo aut tres duntaxat seruarent, sed cui subessent

essent communiter omnes. Ad hoc illius tũ ædificandæ, tum conseruandæ hanc esse vnicam rationem pronuntiat. Sit ergo hæc nobis sancta & inuiolabilis regula, nec sibi fas quisquam esse ducat, supra magistrum sapere.

Minister.

Estne igitur necesse, præesse ecclesijs pastores?

Puer.

Quinetiam necesse est audire ipsos, & quam proponunt Christi doctrinam, ex eorum ore cum timore & reuerentia excipere. Itaq; qui ipsos contemnit audiréue detrectat Christũ cõtemnit, ac discessionem facit à societate fidelium.

Minister.

Verùm, semélne a pastore suo fuisse institutum satis est homini christiano, an cursum hunc tota vita tenere debet.

Puer.

Cœpisse parum est, nisi perseueres. Christi enim discipulos vsq; in finem, vel potius sine fine esse nos oportet. Hanc vero functionem mandauit ecclesiæ ministris, vt suo nos loco & nomine doceant.

DE SACRAMENTIS.

Minister.

Non est aliud à verbo medium vt loquuntur, quo se nobiscum deus communicet?

Puer

Verbi prædicationi adiunxit Sacramenta.

Miniſter.

Quid eſt Sacramentum?

Puer.

Externa diuinæ erga nos beneuolentiæ teſtificatio, quæ viſibili ſigno ſpirituales gratias figurat, ad obſignandas cordibus noſtris Dei promiſsiones, quò earum veritas melius confirmetur. Miniſter

Tantáne vis ſubeſt viſibili ſigno, vt conſcientias in ſalutis fiducia ſtabiliat?

Puer.

Id quidem à ſeipſo non habet, ſed ex Dei voluntate, propterea quòd ſit, in hunc finem inſtitutum Miniſter.

Quum propriæ ſint ſpiritus ſancti partes, dei promiſsiones in animis noſtris obſignare: hoc tu ſacramentis quomodo tribuis?

Puer.

Longum eſt inter illum & hæc diſcrimen. Mouere enim & afficere corda, illuminare mentes, conſcientias reddere certas ac trãquillas ſolius re vera ſpiritus eſt, vt id totum cenſeri proprium ipſius opus debeat, illiſque acceptum referri, ne laus aliò tranſferatur. Minimé tamen hoc obſtat quominus ſacramẽtis deus vtatur, tanquam ſecundis organis, eaque in vſum adhibeat, prout viſum fuerit: idque ſic facit, ne quid ſpiritus virtuti derogetur.

Miniſter.

Minister.

Vim ergo efficaciamque sacramenti non in externo elemento inclusam esse existimas, sed totam à spiritu dei manere.

Puer.

Sic sentio: nempe, vt virtutem suam exercere domino placuerit per sua organa, quem in finem ea destinauit. Quod quidē ita facit, vt spiritus sui virtuti nihil detrahat.

Minister.

Potesne mihi, cur ita agat, rationem reddere?

Puer.

Hoc scilicet modo infirmitati nostræ consulit. Nam si spirituales essemus toti, Angelorum instar spiritualiter tum eum, tum ipsius gratias possemus intueri. Verùm vt hac terreni corporis mole circundati sumus, figuris indigemus vel speculis quæ nobis spiritualium cœlestiumque rerum aspectum terreno quodam modo exhibeant. Neque enim aliter eò peruenieremus. Simul etiā nostra interest, in dei promissionibus exerceri sensus omnes nostros, quò melius nobis confirmentur.

Minister.

Si verùm est ideò instituta esse à deo sacramenta, vt subsidia necessitatis nostræ forent, annon arrogantiæ damnari mei itò deberet, si quis iudicarit illis se, tanquam non necessarijs posse carere?

Omnino. Atque adeò siquis illorum vsu sponte abstineat, acsi opus non haberet, Christum cõtemnit, ipsius respuit gratiam, & spiritum extinguit. Minister.

Verùm qualis, ex Sacramentis fiducia ad stabiliendas conscientias, & quam certa securitas concipi potest, quibus vtuntur promiscuè boni & mali? Puer.

Quanquam oblata sibi in Sacramentis Dei bona, in nihilum, vt ita dicam, redigunt impij, quantum ad ipsos spectat, non tamẽ propterea efficiunt, quin sua vis & natura sacramentis maneat. Minister.

Quo igitur modo, & quando vsum Sacramentorum sequitur effectus?

Puer.

Quum ea fide recipimus, Christum in illis solum eiusque gratiam quærentes.

Minister.

Cur illic quærendum esse Christum dicis?

Puer.

Intelligo non esse visibilibus signis inhærendum, vt salutẽ inde petamus, vel affixam illic conferendę gratiæ virtutem imaginemur ac inclusam: quin potius adminiculi loco habendum esse signum, quo recta ad Christum dirigamur salutem ab ipso & solidam foelicitatem petituri. Minister.

Quum ad eorum vsum requiratur fides, qui nobis

nobis in fidei confirmationē data esse dicis, vt nos de promissionibus dei reddant certiores?

Puer.

Fidem in nobis semel inchoatum esse, nequaquam sufficit nisi continentur alatur, & magis indies magisque augescat. Ad eam ergo tum alendam, tum roborandum, tum prouehendā sacramenta instituit dominus. Quod quidem significat Paulus, quum ad obsignandas dei promissiones valere tradit.

Minister.

Verùm nónne hoc in fidelitatis iudicium est, non habere dei promissionibus solidam fidem, nisi aliunde nobis confirmentur?

Puer.

Fidei certe imbecillitatem hoc arguit, qua filij etiam dei laborant: qui tamen fideles propterea esse nō desinunt, licet fide prediti sint exigua adhuc & imperfecta. Quamdiu enim versamur in hoc mūdo, herent semper in carne nostra diffidentiæ relique, quas aliter excutere non possumus, quam continuo vsque ad vitæ finem profectu. Vlterius ergo semper progredi necesse est. Minister.

Quot sunt christianæ ecclesiæ sacramenta?

Puer.

Duo sunt omninò, quorum communis sit inter fideles vsus. Minister.

Que

Quæ ſunt illa?

Puer.

Baptiſmus, & ſacra cœna.

Miniſter.

Quid verò ſimile inter ſe habeāt, vel diuerſū.

Puer.

Baptiſmus veluti quidam in Eccleſiam aditus nobis eſt. Illic enim teſtimonium, habemus nos, quum alioqui extranei alieniq́ue ſimus, in dei familiā recipi, vt inter eius domeſticos cenſeamur. Cœna vero teſtatur deū ſe nobis, aīas noſtras alendo, patrem exhibere.

Miniſter.

Quò clarius nobis innoteſcat vtriuſq; veritas, de vtroq; ſeorſum tractemus. Primū quæ eſt baptiſmi ſignificatio?

Puer.

Ea duas habet partes. Nā ibi remiſsio peccatorū, deinde ſpiritualis regeneratio figuratur.

Miniſter.

Quid ſimilitudinis ineſt aquæ cum his rebus, vt eas repręſentet.

Puer.

Peccatorum quidem remiſsio ſpecies eſt lauacri, quo animę ſuis maculis abſterguntur, non ſecus atque aqua abluuntur corporis ſordes.

Miniſter.

Quid de regeneratione?

Puer.

Quoniam

Quoniam eius initium est, naturæ nostræ mortificatio, finis verò, vt nouæ creaturæ simus: In eo nobis proponitur mortis figura, quòd capiti aqua inijcitur. Nouæ autem vitæ in eo quòd nō manem⁹ sub aqua demersi. Sed ad momentum duntaxat subimus tanquam in sepulchrum, vt statim emergamus.

Minister.

Num aquam esse animæ lauacrum censes?

Puer.

Nequaquam. Hunc enim honorem eripere Christi sāguini nefas est, qui ideò effusus fuit vt absterſis omnibus nostris maculis, puros coram deo & impolutos nos redderet. Atq; huius quidem purgationis fructum percipimus, quum sacro illo sanguine conscientias nostras spiritus sanctus aspergit. Obsignationem verò in sacramento habemus.

Minister.

Verùm, annnon aliud aquæ tribuis, nisi vt ablutionis tantum sit figura?

Puer.

Sic figuram esse sentio, vt simul annexa sit veritas. Neq; enim, sua nobis dona pollicēdo, nos deus fruſtatur. Proinde & peccatorum veniam & vitę nouitatē offerri nobis in baptiſmo, & recipi à nobis certum est.

Minister.

An promiscuè in omnibus effectum suum habet

habet hęc gratia? Puer.

Multi dum illi sua prauitate viam precludunt, efficiunt vt sibi sit inanis. Ita nonnisi ad fideles solos peruenit fructus. Verum, inde nihil sacramenti naturæ decedit.

Minister.

Regeneratio autem vnde?

Puer.

A morte Christi & resurrectione simul. Hęc enim vis subest eiꝰ mortis, vt per eā crucifigatur vetus homo noster, & naturæ nostræ vitiositas quodammodo sepelitur, ne amplius vigeat in nobis. Quòd autem reformamur in nouam vitam ad obediendum dei iustitiæ, id est resurrectionis beneficium.

Minister.

Quomodo per baptismum nobis hæc bona conferuntur. Puer.

Quia nisi promissiones illic nobis oblatas respuendo in fructuosas reddimus: vestimur Christo eiusque spiritu donamur.

Minister.

Nobis verò quid agendum est, vt rite Baptismo utamur? Puer.

Rectus baptismi vsus in fide & Pœnitentia situs est, hoc est, vt statuamus primum certa animi fiducia nos ab omnibus maculis Christi sanguine purgatos, deo placere, deinde vt spi-

ſpiritū eius ſentiamus ipſi in nobis habitare, atq; id operibus apud alios declaremus, vtque aſsiduè nos in meditanda tū carnis mortificatione tū iuſtitiæ dei obedientia exerceamus.

Miniſter.

Si hęc requiruntur ad legitimum Baptiſmi vſum, qui fit vt infantes baptiſemus?

Puer.

Nō eſt neceſſe vt baptiſmum ſemper fides & pœnitentia precedant. Sed ab illis tantùm exiguntur, qui per ętatem iam ſunt vtriuſque capaces. Satis ergo fuerit, ſi infantes poſtquam adoleuerint, baptiſmi ſui vim exerant.

Miniſter.

Poteríſne ratione demonſtrare, nihil eſſe in ea re abſurdi? Puer.

Sanè, ſi mihi conceſſū fuerit, nihil dominū inſtituiſſe quod ſit à ratione diſſentaneum. Nam quum circumciſionem pœnitentiæ ſignum fuiſſe Moſes & omnes prophetæ doceant, fidei etiā ſacramentū, teſte Paulo, fuerit: videmus tamē vt infantes ab ea nō excluſerit?

Miniſter.

Sed eadémne cauſa quæ in circumciſione valuit, nunc ad baptiſmum admittendi ſunt?

Puer.

Prorſus eadem, quum promiſsiones quas olim de⁹ populo Iſraelitico dederat nunc ſint per totum orbem publicatæ.

Miniſter.

Minister.

Atqui num inde colligis, signum quoque vsurpandum esse? PUER.

Qui bene vtrinque expendet omnia, hoc consequi animaduertet. Neque enim eius gratiæ, que Israëli antè collata fuerāt, hac lege nos participes fecit Christus, vt vel obscurior erga nos esset, vel aliqua ex parte imminuta. Quin potius, & luculentius eā in nos & abundantius effudit. MINISTER.

Putásne si à Baptismo arceantur infantes, quicquam propterea dei gratiæ decedere vt dici possit Christi aduentu fuisse imminutā? PUER.

Id quidem euidenter patet. Signo enim sublato, quod ad testandum dei misericordiam & cōfirmandas promissiones plurimùm valet: deestet nobis eximia confirmacio, qua fruebantur veteres. MINISTER

Sic ergo sentis: quum deus sub veteri testamento, vt se patrem paruulorum ostenderet, salutis promissionem in eorum corporibus in sculptam esse voluerit signo visibili, indignū forè, si minus cōfirmationis á Christi aduentu habeant fideles: quando & eadem hodie nobis promissio destinatur, quæ olim patribus & clarius bonitatis suæ specimem nobis in Christo exhibuis deus.

PUER.

Puer.

Sic sentio. Præterea, quũ satis constet vim, substantiaque, vt ita loquar, baptismi infantibus esse communem, si illis negaretur signũ quod veritate est infertus, à perta illis iniuria, fieret.

Minister.

Qua ergo cõditione baptizãdi sunt infantes?

Puer.

Vt testatum fiat, benedictionis fidelium semini promissæ ipsos esse hęredes: quò agnita, postquam adoleuerint, Baptismi sui veritate, fructum ex eo, percipiant ac proferant.

Minister

Transeamus ad cœnam. Ac primo quidem ex te scire velim, quæ sit eius significatio.

Puer.

Ideo à Christo instituta est, vt corporis & sanguinis sui cõmunicatione educari in spem vitæ æternæ animas nostras nos doceret, idque nobis certum redderet.

Minister.

Cur autem pane corpus, vino sanguis domini figuratur?

Puer.

Nempe hinc docemur, quam vim habet panis in nutriendis corporibus ad sustinendã præsentem vitam, eandem corpori Domini inesse ad alendas spiritualiter animas. Sicuti vino exhilarantur hominum corda, reficiun-

tur vires, totus homo roboratur : ita ex domini ſanguine eoſdem ab animis noſtris vſus percipi.

Minister.

Ergone corpore domini & ſanguine veſcimur.

Puer.

Ita ſentio. Nam quum in eo ſita ſit tota ſalutis noſtræ fiducia, vt accepta nobis feratur obedientia ipſius, quam patri præſtitit, perinde acſi noſtra foret, ipſum à nobis poſsideri neceſſe eſt. Neque enim bona nobis ſua aliter communicat, niſi dum ſe noſtrum facit.

Miniſter.

Atqui nonne tunc ſe dedit, quum ſe expoſuit in mortem, vt nos à mortis iudicio redemptos patri reconciliaret?

Puer.

Id quidem verum eſt. Sed non ſatis eſt nobis, niſi eum nunc recipiamus, quo mortis eius efficacia fructuſque ad nos perueniat.

Miniſter.

Recipiendi porro modus, annon, fide conſtat?

Puer.

Fateor. Sed hoc ſimul addo, fieri id, dum nō ſolùm mortuum credimus, quò nos à morte liberaret: & ſuſcitatum, quò nobis vitam acquireret: ſed in nobis quoque habitare agnoſcimus, noſque illi coniunctos eſſe eo vnitatis genere, quo membra cum capite ſuo cohęret: vt huius vnitatis beneficio, omnium eius bono-

bonorum participes fiamus

Minister.

Nunquid hanc communionem per solam cœnam obtinemus?

Puer.

Imò verò. Nã & per euangelium teste Paulo, nobis communicatur Christus. Et meritò hoc Paulus docet: quum illic audiamus nos carnẽ esse de carne eius, & ossa ex ossibus: ipsum esse panem vinum, qui è cœlo ad nutriendas animas nostras descendit: nos vnum esse cum ipso, sicuti cum patre vnum est, & similia.

Minister.

Quid amplius ex sacramẽto consequimur, aut quid prẽterea vtilitatis nobis confert?

Puer.

Hoc scilicet, quòd illa, de qua dixi, communicatio, nobis confirmatur & augetur. Tametsi enim tum in baptismo, tum in Euangelio nobis exhibetur Christus, cum tamen non recipimus totum, sed ex parte tantum.

Minister.

Quid ergo in symbolo panis habemus?

Puer.

Corpus Christi, vt semel pro nobis ad nos deo reconciliandos immolatum fuit: ita nunc quoque nobis dari, vt certo sciamus reconciliationem ad nos pertinere.

Minister.

Quid in vini ſymbolo?

Puer.

Chriſtum, vt ſuum ſanguinē ſemel in peccatorum ſatiſfactionem, pretiumque redemptionis noſtrę effudit: ita nunc eum nobis bibendum porrigere, vt fructum qui inde peruenire ad nos debet, ſentiamus.

Miniſter.

Secundum has tuas reſponſiones, ſacra domini cœna ad eius mortem nos amandat, vt eius virtute communicemus.

Puer.

Omnino. Tunc enim vnicum perpetuumque ſacrificium, quod in ſalutē noſtram ſufficeret, peractum eſt. Proinde nihil reſtat amplius, niſi vt ipſo fruamur.

Miniſter.

Erga non in hunc finem inſtituta eſt cœna, vt deo filij ſui corpus offeratur.

Puer.

Minimè. Solus enim ipſe, quum æternus ſit ſacerdos hanc prerogatiuam habet. Atque hoc ſonant eius verba, quum ait. Accipite & manducate. Neq; enim vt offeramus corpis ſuum, ſed tantū vt eo veſcamur illic præcipit.

Miniſter.

Cur duobus vtimur ſignis?

Puer.

In eo dominus infirmitati noſtræ conſuluit,

quò

quò nos familiarius doceret, se non cibum modò animis nostris, sed potum quoque esse, ne alibi quam in eo solo vllam spiritualis vitę partem queramus. Minister.

An vtroque vti, peræquè omnes absque exceptione debent?

Puer.

Ita fert Christi mandatum, cui vllo modo derogare, aliquid contra tentando, summum est nefas. Minister.

Solámne eorum, quæ dixisti beneficiorum significationem habemus in cœna, an illic re ipsa nobis exhibentur?

Puer.

Quum dominus noster Christus ipsa sit veritas minime dubium est, quin promissiones quas dat illic nobis, simul etiam impleat, & figuris suam addat veritatem. Quamobrē non dubito quin sicuti verbis ac signis testatur, ita etiā suæ nos substantiæ participes faciat, quò in vnam cum eo vitam coalescamus.

Minister.

Verùm, qui hoc fieri potest, quum in cœlo sit Christi corpus, nos autem in terra adhuc peregrinamur? Puer.

Hoc mirifica arcanaque spiritus sui virtute efficit, cui difficile non est sociare quæ locorum interuallo alioqui sunt disiuncta.

Miniſter.

Ergo nec corpus in pane incluſum eſſe, nec ſanguinem in calice imaginaris.

Puer.

Nequaquam. Quin potius ita ſentio, vt veritate potiamur ſignorum, erigendas eſſe in Cœlum mentes, vbi Chriſt⁹ eſt, & vnde eum expectamus iudicem & redemptorem. In his verò terrenis elementis perperam & fruſtrà queri. Miniſter.

Vt in ſummã colligamus quæ dixiſti: duas in cœna res eſſe aſſeris, nempe panem, & vinum, quę oculis cernuntur, attrectantur manibus percipiũtur guſtu: deinde Chriſtũ, quo interius animæ noſtrę, tanquam proprio ſuo alimento, paſcuntur. Puer.

Verum, & eo quidem vſq; vt corporũ etiã reſurrectio illic nobis, quaſi dato pignore, cõfirmetur, quum & ipſa vitæ ſymbolo cõmunicent. Miniſter.

Quis autem rectus erit huius ſacramenti ac legitimus vſus? Puer.

Qualem Paulus definit, vt probet ſeipſum homo priuſquam eò accedat.

Miniſter.

Quidnam in hoc probatione inquiret?

Puer.

Num verum ſit Chriſti membrum.

Miniſter.

Quibus ad eius rei notitiam argumentis

perueniet? Puer.

Si vera fit poenitentia fideq; preditus si proximos sincero amore prosequatur, si animum ab omni odio maleuolentiaq; purum habeat.

Minister.

Num perfectam in homine tum fidem, tum charitatem exigis.

Puer.

Vtranque sanè integram, & ab omni fuco vacuam esse conuenit. Verum frustra exigatur tam absoluta numeris omnibus perfectio, in qua nihil desyderetur: quando tanta nunquam in homine inueniri poterit.

Minister.

Non ergo ab accessu nos arcet imperfectio qua adhuc laboramus.

Puer.

Quin potius si perfecti essemus, nullum amplius vsum inter nos haberet coena, quæ subleuandæ nostræ imbecillitati adminiculum esse debet, ac imperfectionis subsidium.

Minister.

Nullúmne preterea alium finem propositum habent duo hec sacramenta?

Puer.

Sunt etiam professionis nostræ notę, & quasi tesseræ quædam, illorum enim vsu fidē apud homines nostram profitemur, & testamur nos vnum habere in Christo religionis con-

sensum.

Minister

Si quempiam contigeret eorum vsum aspernari, quo loco habendus esset?

Puer.

Hæc vero obliqua esset Christi abnegatio. Certè qui talis est, quum se Christianum confiteri non dignetur, indignus est qui inter Christianos conseatur.

Minister.

Satisne est, in totam vitam vtrumq; semel recepisse.

Puer.

Vsq; adeo sufficit vnus baptismus, vt repetere fas nō sit. Cœnæ autem diuersa est ratio.

Minister.

Quod est discrimen illud?

Puer.

Per baptismum nos adoptat, & in ecclesiā suam allegit dominus, vt pro domesticis nos exinde habeat. Postquam nos adscripsit in numerum suorum, par cœnam testatur de nobis continenter alendis curam habere.

Minister.

Promiscuéne ad omnes pertinet tam baptismi, quam cœnæ administratio?

Puer.

Eorum, quibus mandatum est publicum docendi munus, propriæ sunt istæ partes. Sūt enim res inter se perpetuo nexu coniunctæ, pascere ecclesiā salutis doctrina, & sacramenta admi-

administrare. Minister.

Possisne mihi scripturæ testmonio id comprobare? Puer.

Baptizandi quidem mandatum Christus peculiariter Apostolis dedit. In cœnæ celebratione exemplum suum iussit nos sequi. Referunt autem Euangelistæ ipsum in ea distribuenda publici ministri fecisse officium.

Minister.

Verùm, debéntne pastores, quibus commissa est despensatio, passim omnes & absq; delectu admittere.

Puer.

Quoad baptismum pertinet, quia non nisi infantibus hodie confertur, discretio locum non habet. In cœna verò cauere debet minister, ne cui ipsam porrigat, quem indignum esse palàm constet. Minister.

Cur id?

Puer.

Quia non sine contumelia & profatione Sacramenti fieret.

Minister.

Atqui nónne Iudam, quamlibet impius esset, eius communione dignatus est Christus?

Puer.

Fateor, quum adhuc occulta foret eius impietas. Tametsi enim christum non latebat, nondum tamen prodierat in lucem notitiāq;

hominum. Minister.

Quid ergo hypocritis fiet?

Puer.

Eos tanquã indignos arcere pastor non potest sed supersidere debet, quousq; eorũ nequitiã, vt hominibus innotescat, deus reuelauerit.

Minister.

Quid, si quempiam ipse indignum nouerit aut fuerit admonitus?

Puer.

Ne id quidem ad eos communione abdicandos foret satis: nisi legitima cognitio ecclesiæque iudicium accedat.

Minister.

Certum ergo gubernationis ordinem constitutum in ecclesijs habere operæ pretiũ est.

Puer.

Verum est. Nec enim aliter bene morate sunt nec ritè compositè. Hæc autem ratio est vt deligantur seniores, qui morum censuræ presint, caueṇdisque offendiculis inuigilent, & quos agnouerint recipiendæ cœnæ nequaquam esse capaces, nec admitti quidem posse quin sacramentum polluatur, eos à communicatione reijciant.

¶ Cathechisini Finis.

Pre-

¶PRECATIONES ALIQVOT PIAE.

Precatio matutina.

DEVS mi, Pater mi, & ſeruator, qui gratia ergo me tua effeciſti, vt tranſacta nocte ad hunc diem peruenirem: fac etiam, vt ipſum totum in ſanctiſsimi numinis tui cultu, & veneratione conſumam. Nihil omnino aut cogitem, aut dicam, aut faciã, quod eò non tendat, vt tibi obſequar, & voluntati tuæ morẽ geram: quò ſcilicet actiones omnes meæ referantur ãd gloriam nominis tui, atque fratrum meorum ſalutem, dum exemplo meo ad te colendum inſtruentur. Atque vt mundũ hũc ad vitæ externæ vſus, ſolis tui ſplendore illuminas: ita fulgore ſpiritus tui mentem meam illuſtra, qui me in via iuſtitiæ tuæ dirigat. Quã cunque ad rem applicem animum meum, is mihi ſemper ſit propoſitus finis, vt tibi, honoriſque tuo inſeruiam. Omnem fœlicitatem à gratia & beneficentia tua ſola expectẽ. Nec quicquam omnino aggrediar, quod tibi gratum non ſit. Effice præterea, vt dũ huis vitæ tuendæ cauſa laboro, & ea curo quæ ad victum & cultum corporis pertinent: altius tamen erigam animum, ad beatã nempe & cœleſtem vitam, quam filijs tuis promiſiſti. Nihilominus, tam animæ quam Corporis protectorem te mihi exhibendo, aduerſus omnes

ſatanæ

ſatanæ inſultus me confirmes ac munias, & ab omnibus periculis, que nobis aſsiduè in hac vita impendent, liberes. Adhæc cùm parum ſit cœpiſſe, niſi perſeuerem, ideo à te peto domine ne mihi in hodiernum diē tantúm dux ſis ac rector, ſed vſque ad vitæ finem me in tuam fidem ſuſcipias, quo ſub tuis auſpicijs, totus vitæ meæ curſus tranſigatur. Et quia proficiendum nobis eſt, gratiæ in me tuæ dona adauge indies, tātiſper dum penitus adhæream filio tuo, Ieſu Chriſto, quem verū ſolem lucentem perpetuo in animis noſtris meritò appellamus. Quę tot tantaque beneficia, vt abs te obtineam, obliuiſcere delictorū meorum, eaq;, infinita miſericordia tua remitte quod te facturū promiſiſti ijs qui te ex animo inuocauerint. Amen.

Ex Pſalmo. 143.

Fac vt manè audiam pietatem tuam: quoniam in te ſperaui. Oſtende mihi viam in qua ambulem: quoniā ad te leuaui animam meam.

Libra me de inimicis meis Domine, ad te confugi. Doce me, vt faciam voluntatem tuam: quia tu es Deus meus. spiritus tuus bonus deducat me in terra recta.

QVVM ADEVNDA EST SCHOLA.

Ex Pſalmo. 119.

In quo inſtituet adoleſcens viam ſuam? Si prudenter ſe gerat iuxta ſermones tuos.

Ex animo te exquiſiui, ne ſinas me aberrare à præceptis tuis.

Domine qui fons es ſapientiæ omnis & doctrinæ, quando pro ſingulari tua bonitate hoc mihi præſtas, vt bonis artibus imbuatur hęc mea pueritia, quę mihi ad ſanctè honeſtéque viuendum ſint adiumento: mentem quoque meam quę cæcitate alioqui laborat, illuſtrādo ſimul efficе, vt ad percipiendam doctrinam ſim idoneus, memoriam meam confirma, vt quod didicero, fideliter hereat. Cor denique meum guberna, vt ad proficiendum voluntarius atque etiam auidus accedam, ne mihi hęc quam tu nunc concedis, facultas mea ignauia pereat. Proinde ſpiritum in me tuum infunde, ſpiritum inquam, intelligentiæ, veritatis, iudicij, ac prudentię, ne ſucceſſu ſtudium meū careat, & irritus ſit erga me magiſtri labor, Porrò quodcunq; ſtudij genus ſucipiam, fac vt illud in rectum finem deſtinare meminero nempe, vt te in Chriſto filio tuo cognoſcam. Atque ita quicquid addiſcam, mihi ſit ad rectam pietatis regulam adminiculo. Adhæc quando paruulos & humiles, ſapientia, rectos corde, notitia tui illuſtraturum te promittis, ſuperbos verò & improbos deiecturum te denuntias, vt in ſenſu ſuo euaneſcant: peto vt me ad veram humilitatem formare velis, qua me tibi primum, deinde etiā ijs qui mihi tua authoritate preſunt, docilem & obſequentē

exhibeam

exhibeam, simul vt cordi meo euulsis inde vitiosis cupiditatibus, serium quæ rendi tui desyderium insculpas. Hic deniq; mihi vnus sit propositus finis me sic cõparare in hac tenera ætate, vt cum adoleuero, ad quodcunq; vitæ genus me vocaris, in eo tibi seruiam.

Ex Psalmo. xxv.

Secretum domini timentibus eum, & fœdus suum notum illis faciet.

Benedictio mensæ.

Omnia ad te respiciũt domine, & tu das illis escam tẽpore. Te illis dante, colligũt. Te manum aperiente omnia implentur abũdantia.

Ex Psalmo. ciiii.

Domine penes quẽ fons est, bonorum omniũ & inexhausta scaturigo benedictionem tuã in nos effunde, nobisq; cibum & potum, quæ tuæ erga nos benignitatis dona sunt in vsum nostrum sanctifica, vt sobriè sicuti præcipis, & frugaliter ijs vtentes, vescamur pura conscientia. Fac etiã, vt te patrem semper bonorũq; omnium authorem & agnoscamus, vera animi ratitudine, & ore prædicemus: ac sic fruamur corporis alimentis, vt præcipuo tamen cordis affectu aspiremus ad spiritualem doctrinæ tuæ panem, quo animæ nostrę in spem æternę vitæ pascantur, per Iesum Christum dominum nostrum.

Deut-

Deutronomii Cap viii.

Non in ſolo pane viuit homo: ſed in omni ſermone qui procedit ex ore dei.

Poſt paſtum gratiarum actio.

Ex pſalmo. cxvii.

Omnes gentes laudent dominum: omnes populi canant laudem deo.

Quia multiplicata eſt ſuper nos miſericordia eius: & veritas ipſius manet in ęternum.

Gratias agimus deus ac pater de tot beneficijs, quę nobis aſsiduè pro infinita tua benignitate largiris. Primùm, quòd omnia quibus ad ſuſtinendam preſentem vitam indigemus, adminicula ſuppeditando, corporis etiam noſtri curā te habere demonſtras: tum verò precipuè quod in ſpē melioris vitę, quam nobis ſacro tuo Euangelio reuelaſti, nos regignere dignatus ſis. Teque oramus ne mētes noſtras in corporibus ſepultas, curis & cogitationib' terrenis affigi patiaris. Quin potius effice, vt ſurſum erecti perſtemus in expectatione Chriſti filij tui, donec è cœlo in redemptionē ſalutemque noſtram appareat. Amen.

Sub noctem, quum itur dormitum.

DOmine deus, qui noctem deſtinaſti hominis quieti, ſicut diem creaſti, in quo ſe laboribus exerceat, effice quæſo vt ſic qui eſcat hac nocte corpus meum, ne animis

inte-

interea vigilare tibi desinat. Ne fathiscat cor, aut corpore obruatur quin semper erectum in amore tui perstet. Ita laxandi, subleuandiq; animi gratia, solicitudines deponã, ne tui interea obliuiscar, aut memoria mea excidat, quæ penitus menti meæ in herere semper debet, bonitatis & gratiæ tuæ recordatio. Hoc quoq; modo sicuti quiescit corpus, ita etiam sua quiete conscientia mea fruatur. Fac preterea ne in capiendo somno, carnis delicijs indulgeam: sed tantum mihi concedam quantũ naturæ huius imbecillitas postulat: quo deinde ad te colendum sim expeditior. Deniq; sic castum me & impollutum, non animo minus quam corpore, & à periculis omnibus tutum seruare velis, vt ipse quoque somnus meus in nominis tui gloriam cedat. Quoniam verò dies hic elapsus mihi non est, quin pluribus te modis, qua sum in malum propensione, offenderim, sicut tenebris noctis omnia nunc obteguntur: ita quicquid est in me peccatorum, misericordia tua sepultum lateat. Exaudi me Deus pater & seruator, per Iesum Christum filium tuum. Amen.

¶FINIS.